

Grammatikalisering av adverbet *gjerne* i ulike norske varieteter

Thorstein Fretheim

En ytring av setningen *Jeg kjøper gjerne Jarlsbergost* kan beskrive hva den som sier dette, kan tenke seg å gjøre i en gitt situasjon, men en ytring av den samme setningen kan òg beskrive hva han eller hun pleier å gjøre. Denne tvetydigheten skyldes at *gjerne* er et polysemt ord. Det er grunn til å anta at vane- eller tendensbetydningen av *gjerne* skyldes en grammatikaliseringsprosess med utgangspunkt i preferansebetydningen. En som sier *Eg har gjerna ikkje råd til det*, bruker *gjerne* (eller *gjednalgjerna*) på en måte som er unik i nordisk, og videre i germansk, sammenheng. Denne bruken er en konsekvens av at tendensmarkøren *gjerne* har vært utsatt for ytterligere grammatikalisering. Dette er en ikke-sannhetsfunksjonell bruk av *gjerne* som representerer et annet leksem enn de øvrige bruksmåtene.

1 Innledning

Det tyske adverbet *gerne* (eller *gern*) gis betydningen ‘bereitwillig’, ‘freudig’, ‘mit Vorliebe’ i Wahrigs *Deutsches Wörterbuch*. Dette kan tyde på at det uansett hvilken innholdsnyanse det er rimelig å forbinde med en gitt forekomst av *gern(e)*, uttrykkes en positiv holdning til det saksforholdet som dette tyske modaladverbet skal relateres til. Det samme gjelder tilsynelatende for vårt hjemlige adverb *gjerne* med samme etymologiske opphav som det tyske adverbet. Som jeg skal vise etter hvert, er den leksikalske betydningen og brukspotensialet til både det norske ordet *gjerne* og de tyske orda *gerne* og *gern* mer mangfoldig enn dette.

Det kognate motstykket i nederlandsk er *gaarne*, men *gaarne* er et lite brukt ord i dagens nederlandsk (personlig kommunikasjon med Wim van Dommelen og Jacques Koreman). Det har måttet vike plassen for *graag* [ɣra:χ], et adverb som er utviklet fra adjektivet *gradig* i eldre nederlandsk. Kognate former finner vi i engelsk *greedy*, norsk bokmål og dansk *grådig*, norrønt *gráðugr*, nynorsk *grádugr*, ord som slett ikke gir oss de samme positive assosiasjonene som *gjerne*.

Hva er den semantiske sammenhengen mellom den egenskapen vi forbinder med adjektivet *grådig*,^{1,2} og den positive viljen vi forbinder med adverbet *gjærne*?

Den begrepsmessige relasjonen mellom *grådig* og *gjærne* blir litt mindre dunkel om man går til det norrøne adjektivet *gerr* (komparativ *gervari*, superlativ *gervastr*), med sideformene *gørr/gjørr*, og til verbet *girna* med betydningen 'ha lyst på'. Som enverdig predikat betydde adjektivet *gerr* noe i retning av 'dugelig' eller til og med 'fullkommen'. Når *gerr* brukes som toverdig predikat (transitivt adjektiv), kan man skjelne to polyseme betydninger som assosieres med henholdsvis en positiv lyst til noe og en negativ, ofte hensynsløs lyst på noe, et begjær.³ Den positive betydningsvarianten gjenfinnes i det norrøne modaladverbet *gera* eller *gjarna*, dannet på grunnlag av adjektivet *gerr*, et ord som er opphavet til norsk *gjærne* og svensk *gärna*, og som det finnes spor av i engelsk i form av verbet *yearn* med betydningen 'å ha et sterkt ønske' (Aijmer & Altenberg 2013: 239), men som ikke er overført til moderne engelsk i noen adverbial form. Den negative betydningsvarianten av det norrøne *gerr* gjenfinner vi i adjektivet *gjerrig*, som betegner en egenskap vi forbinder med grådighet, griskhet, en lyst til å hegne om sitt eget og la være å dele med andre.⁴ Den mer opprinnelige betydningen at man etterstreber eller higer etter noe bestemt, viser seg i siste ledd av de sammensatte adjektivene *hevngjerrig*, *nysgjerrig* (med uttalen [nyfæri]) og *ærgjerrig*, hvor det som det omtalte individet ønsker seg, er nevnt i adjektivets første ledd, altså henholdsvis hevn, ny informasjon og ære. Det tyske adjektivet *gierig* har primært betydningen 'begjærlig', 'ubehersket', 'hemningsløs' snarere enn 'gjerrig'.

Det nederlandske ordet *graag* har hatt to funksjoner. *Graag* som adjektiv er svært alderdommelig og forekommer praktisk talt ikke i dag, heller ikke i skriftlige kilder. Det kompareres *graag* – *grager* – *graagst* og har betydningen 'begjærlig', men Wim van Dommelen forteller meg at komparativformen *grager* og superlativformen *graagst* er utpreget arkaiske. Den kurante funksjonen til *graag* i moderne nederlandsk dekker funksjonen til det norske modaladverbet *gjærne*. Til tross for et opphav som det deler med adjektivet *graag*, har dette adverbet skilt seg ut som et eget leksem som kompareres på følgende måte: *graag* – *liever* – *liefst*, med en komparativform og en superlativform som er hentet fra gradbøyingen av det nederlandske adjektivet *lief* ('kjær'). På tilsvarende måte kompareres det tyske adverbet *gern* med formene *lieber* og (*am*) *liebsten*, med en leksikalsk rot som gjenfinnes i det tyske adjektivet *lieb* ('kjær', 'verdiful', 'dyrebar'). Også det norske adverbet *gjærne* kompareres som kjent på en uregelmessig måte: *gjærne* – *heller* – *helst*.

Den diakrone utviklingen går fra adjektivisk til adverbial funksjon, fra et leksem med en denotasjon som dreier seg om en relativt håndfast egenskap – riktignok med en viss kontekstbetinget begrepsmessig variasjon – til et modaladverb som modifierer et verb som oftest er språklig uttrykt, men som også kan være underforstått, som når man svarer *Gjerne (det)!* på norsk eller *Graag!* på nederlandsk for å gi uttrykk for at man sier ja takk til et tilbud, eller bruker en elliptisk syntaktisk form som *Gjerne litt tidligere, hvis det er mulig*, en noe høfligere uttrykksmåte enn *Litt tidligere, hvis det er mulig*.

2 Spor av grammatikalisering

2.1 Positiv innstilling

Hva slags talehandlingstype man forbinder med ytringer hvor *gjerne* forekommer, skyldes i noen grad setningstypen, men i minst like stor grad subjektnominalets referanse. Dessuten forekommer *gjerne* ofte sammen med modalverb som *vil* og *kan* , hvor *vil* knytter *gjerne* til subjektreferentens ønske eller preferanse og *kan* relaterer *gjerne* til at subjektreferenten får tillatelse til å handle på den måten som er beskrevet i komplementet til *kan gjerne* .

At *gjerne* modifierer en proposisjon som representerer et saksforhold som subjektreferenten betrakter med positive øyne, innebærer at subjektreferenten er animat, fortrinnsvis et menneskelig vesen med en positiv holdning til det som ytringen beskriver. Nå er det faktisk også fullt mulig å bruke *gjerne* i en setning hvor det grammatiske subjektet er inanimat, men dette forutsetter en semantisk variant av ordet hvor det fungerer som tegn på at det som beskrives, har en tendens til å skje. Denne bruksmåten skal komme til å spille en vesentlig rolle i min framstilling av de ulike funksjonene til *gjerne* .

Jeg har foretatt et lite eksperiment der ti personer ble spurt hvilke kombinasjoner av spørsmål og svar i replikkvekslingene i (1)-(4) virket fullt ut naturlige på dem, og hvilke svar som eventuelt virket litt unaturlige i sammenhengen.

- (1) – Skal vi bytte plass?
– Ja. Gjerne.
- (2) – Kan vi bytte plass?
– Ja. Gjerne.

- (3) – Skal vi bytte plass?
– Ja. Gjerne det.
- (4) – Kan vi bytte plass?
– Ja. Gjerne det.

Resultatet av undersøkelsen viste ikke noe helt entydig mønster, men visse tendenser kom til syne. Samtlige ti aksepterte spørsmål/svar-sekvensen i (4), åtte aksepterte (1), åtte aksepterte (3), mens bare fem, altså halvparten av informantene, aksepterte (2) som helt naturlig. Svare gir kanskje grunn til å anta at vi har en tendens til å bruke fragmentene *Gjerne* og *Gjerne det* med litt forskjellig intensjon. Spørsmålet *Kan vi bytte plass?* i (2) og (4) er det tilsynelatende ganske vanskelig å forbinde med noen annen type talehandling enn en forespørsel om det er greit for adressaten at de to bytter plass, altså et spørsmål om tillatelse til å handle slik at den uttrykte proposisjonen blir sann. Det er i produsentens egen interesse at plassbyttet finner sted. Alle fant svaret på spørsmålet *Kan vi bytte plass?* i orden når svaret inneholdt setningsfragmentet *Gjerne det*, mens kun halvparten var helt fornøyde med *Gjerne* i (2) som svar på spørsmålet som inneholdt modalverbet *kan*. Dette kan tyde på at *Gjerne det* er lettest å forstå som et uttrykk for at produsenten sier seg villig til å oppføre seg i samsvar med et ønske fra samtalepartnerens side. Produsenten har ikke noe imot å bytte plass med den som stilte spørsmålet som inneholdt modalverbet *kan*, og kan bruke denne svarvarianten for å antyde at det først og fremst er samtalepartneren som har interesse av at det saksforholdet som anaforen *det* representerer, blir virkelighet. Fragmentet *Gjerne*, derimot, tyder på at det i første rekke er produsentens ønske eller vilje som kommer til uttrykk. Så kan man spekulere på hvorfor vurderingen av (1) og (3) ga samme numeriske utslag, noe som egentlig burde tilsi at svare *Gjerne* og *Gjerne det* kan brukes om hverandre, om man altså ser bort fra den klare forskjellen i vurderingene av (2) og (4). Det er først når vi tar hensyn til hvordan spørsmålet er formulert, med *Skal vi ...?* satt opp mot *Kan vi ...?*, at vi får en idé om hvordan forskjellen mellom *Gjerne* og *Gjerne det* kan påvirke adressatens tolkning til tross for at det ikke finnes noen begrepsmessig forskjell mellom de to alternative reaksjonene.

Valget mellom *Skal vi ...?* og *Kan vi ...?* påvirker altså vår forståelse av hva slags talehandling som utføres i svare i (1)-(4). *Skal vi bytte plass?* i (1) og (3) passer utmerket dersom talehandlingen er et tilbud om plassbytte, formodentlig til beste for adressaten, og kanskje for begge parter. Å si *Kan vi bytte plass?*, som

i (2) og (4), er å be om en tjeneste, noe som ser ut til å favorisere *Gjerne det* framfor *Gjerne* i svaret. Begge svar kommuniserer ikke bare en bekreftelse, men også en positiv holdning til det det dreier seg om. Det som skiller dem, er en tendens til at svaret *Gjerne det* oppfattes som ‘Du/vi/de kan gjerne gjøre det’, mens svaret *Gjerne* oppfattes som ‘Jeg vil gjerne at det skjer’.

Samtaledyaden (2), som halvparten av informantene rynket på nesa av, er det slett ikke vanskelig å gi en relevant tolkning. Det var den spontane reaksjonen deres jeg ville observere. Ser en nærmere på (2), skjønner en at den som besvarer spørsmålet, må være like interessert i å bytte plass med den andre som omvendt. Selv om spørsmålet *Kan vi bytte plass?* utber en tjeneste, antyder den språklige formen *Gjerne* i (2) at den som svarer, ikke bare har en positiv innstilling til å bytte plass fordi samtalepartneren ber om det, men også fordi det er i produsentens egen interesse at det skjer. *Gjerne* i (2) er likevel et pragmatisk sett markert svar, og *Gjerne det* i (4) er et umarkert svar på oppfordringen *Kan vi bytte plass?*

En entydig forståelse av at det gis aksept for at det handles på den beskrevne måten, kan formidles ved hjelp av et subjektspronomen som refererer til adressaten, eller ved hjelp av en imperativsetning (*Bytt gjerne plass.*). Interessant er det å merke seg at den danske bruken av modalverbet *må* for tillatelse har overlevd i norske setningskonstruksjoner som inneholder kombinasjonen *må gjerne*, som i *Du må gjerne låne min* eller *De må gjerne komme tidligere om de har lyst*. Forutsetningen er at subjektet ikke refererer til førsteperson, ettersom det skal gå klart fram at tillatelsen begunstiger en annen enn produsenten selv. *Jeg kan gjerne vente* kan ikke erstattes av *“Jeg må gjerne vente*, for kombinasjonen *må gjerne* koder en beskjed om at talehandlingen gir én eller flere diskursreferenter tillatelse til å handle i samsvar med det uttrykte proposisjonsinnholdet. En kombinasjon av *må gjerne* med første persons subjekt gir en setningsstruktur som er uakseptabel i enhver sammenheng, med mindre man er bruker av den norske varietetet som jeg skal se nærmere på i hovedavsnitt 3.

2.2 Er “*gjerne*” forenlig med indikativ modus?

Enten vi lar *gjerne* være eneste modale uttrykk eller kombinerer det med et modalverb, vil den uttrykte proposisjonen representere en uoppfylt situasjon når ordet brukes for å angi produsentens eller subjektreferentens preferanse. (5) har en litt annen karakter. Det er en interessant sannhetsteoretisk forskjell mellom det deklorative utsagnet i (5), som normalt vil være sant hvis produsenten sitter på et korrekt beskrevet sted (for eksempel som en ytring i

en mobiltelefonsamtale), og setning (6), som forutsetter at produsenten ennå ikke har inntatt den plassen, nøyaktig som ved bruk av (7) eller (8).

- (5) Jeg sitter borte ved vinduet.
- (6) Jeg sitter gjerne borte ved vinduet.
- (7) Jeg vil (gjærne) sitte borte ved vinduet.
- (8) Jeg kan (gjærne) sitte borte ved vinduet.

Setningen i (5) representerer indikativ modus, men den i (6) trenger ikke gjøre det. Den mest opplagte forståelsen av (6) når dette eksempelet er presentert på et stykke papir uten angivelse av kontekst, går utvilsomt ut på at produsenten har en positiv innstilling til noe som foreløpig ikke er realisert. (6) er talehandlingsmessig tvetydig fordi ytringen kan uttrykke at produsenten godtar å sitte der, eller at hun har lyst til å sitte der, men (6) er faktisk også sannhetsfunksjonelt tvetydig fordi det kan tenkes at produsenten ikke ønsker å si noe om sin preferanse, og dette skal neste avsnitt handle om.

2.3 Fra singularer proposisjon til generell proposisjon, et grammatikaliseringstrekk?

Det er god grunn til å tro at den opprinneligste betydningen av *gjærne* går på at man bifaller eller tillater en bestemt handling, men dette er ikke den eneste grunnen til at vi bruker adverbet *gjærne*. Vi kan produsere generiske utsagn av typen (9), en ytring fra Nordisk Dialektkorpus, Tekstlaboratoriet, Universitetet i Oslo, hvor avsenderen uttrykker sin vilje, eller oppofrelse om man vil, men hvor vi i tillegg får en klar følelse av at det er snakk om hva som typisk skjer, eller hva det er nokså sannsynlig at skjer. Ofte har nok avsenderen til og med en intensjon om at adressaten skal ta tak i en tolkning som innebærer en sammensmelting av det modale og det temporale (se også Aijmer & Altenberg 2013 og Buarøy 2012).

- (9) ... hvis det er behov, så så strekker du gjærne ut ei hånd.
(aremark__03gm)

Ved lesning av (10) blir inntrykket at den temporale eller habituelle betydningen av *gjærne* overtar helt, og igjen tvinger *gjærne* oss til å gi utsagnet en generisk tolkning.

- (10) Det er gjerne sånn når vi ska gå i forsvar, så angriper vi med ... med dumme uttrykk
 ..
 (bergen__03gm)

Jeg skal stille spørsmålet om *gjerne* representerer resultatet av en grammatikalisering (se f.eks. Hopper & Traugott 2003) når det som i (10) er brukt helt uten at vilje- eller velvillighetskomponenten er til stede. Diakron grammatikalisering av et leksikalsk uttrykk manifesterer seg ofte både formelt og semantisk. Subjunksjonen *mens* har en temporal betydning, men dette funksjonsordet har vært utsatt for en grammatikalisering slik at en temporal og en adversativ bruksmåte nå eksisterer side om side i norsk. At det adversative *mens* har mistet det semantiske kravet om samtidighet mellom to hendelser som karakteriserer den temporale subjunksjonen *mens* (jf. *Jeg er født i 1958, mens broren min er født i 1961.*), betyr at grammatikaliseringsprosessen har ført til en leksikalsk splittelse: Det finnes et adversativt konnektiv så vel som et temporalt konnektiv *mens* . Grammatikalisering av et uttrykk innebærer mest typisk en utvikling i retning av en mer abstrakt betydning, hvor en opprinnelig konseptuell leksikalsk semantikk som gir en sannhetsbetingelse til den uttrykte proposisjonen, erstattes av en betydning som ikke har noen konsekvenser for uttrykkets sannhetsfunksjonelle innhold.

Uttrykket *for det* i følgende to eksempler fra Karl Ove Knausgårds *Min Kamp 6* fungerer som innrømmelseskonnektiv, men denne bruken av *for det* i betydningen 'likevel' eller 'uansett' er resultatet av en grammatikalisering av et opphavelig årsakskonnektiv med betydningen 'på grunn av det'. Når *for det* opptrer med en syntaktisk utfylling, finnes det en opposisjon mellom to subjunksjoner som inneholder denne sekvensen, nemlig *for det at* som betegner årsak (= 'fordi') og *for det om* som betegner innrømmelse (= 'selv om'). Når *for det* opptrer absolutt, uten noen utfylling, er det gjennomgående et innrømmelseskonnektiv, som i disse to beleggene fra Knausgårds *Min Kamp 6* , hvor det adversative sideordnende konnektivet *men* støtter opp om en slik forståelse.

- (11) I stedet for å bruke autentiske navn og sende manuset ut til de enkelte, brukte jeg oppdiktede navn og bare ga den ut, jeg orket ikke en ny storm. Men folk ble sinte for det.
 (Karl Ove Knausgård: *Min Kamp 6* , s. 993)

- (12) Meningen var at de skulle se attenhundretallsaktige ut, og var nok litt kitsch, men jeg likte dem for det.

(Karl Ove Knausgård: *Min Kamp* 6, s. 1027)

Betydningen er ikke at folk ble sinte fordi han brukte oppdikta navn, og at han likte dem fordi de virket kitsch; folk ble sinte til tross for at han brukte oppdikta navn, og han likte tingene til tross for at han syntes de var litt kitsch. Fretheim (2014a) gjør rede for relasjonen mellom årsaksbetydningen og den grammatikaliserte innrømmelsesbetydningen av konnektivet *for det*.

Rissanen (1999) gjennomgår utviklingen av engelsk *rather* som adverbial komparativform med en tidlig funksjon som “adverb of manner indicating speed” via *rather* som uttrykk for preferanse ved sammenligning av to muligheter (“X rather than Y”) til bruken av ordet som kompromissmarkør eller “downtoner” (demper) av den gradsadverbiale sorten. Den norske komparativformen *snarere* av adjektivet *snar* er funksjonelt beslektet med engelsk *rather*, og faktisk er den opphavelige måtesadverbiale betydningen til *rather* avledet fra et gammelengelsk adjektiv, *bræþ*, med betydningen ‘snar’, ‘rask’, ‘rapp’. Komparativ *snarere* har gjennomgått en utvidelse av sitt bruksområde gjennom grammatikalisering over tid og leksikalsk splittelse som resultat. Vi sier *Det var snarere å gå over åkeren*, hvor meningen er at det tok kortere tid, men vi kan òg bruke *snarere* som adverb og si *Det var snarere deg jeg tenkte på*, i en situasjon hvor adressaten kan ha misforstått ved å forbinde en bestemt uttrykt tanke med referanse til en annen person enn adressaten selv. Berøringspunktet mellom den temporale betydningen og preferansebetydningen er trolig at det er *snarere*, altså mer naturlig for produsenten å tenke på adressaten (*deg*) i denne sammenhengen enn på X (hvor X er en allerede diskursaktivert referent). Preferansebetydningen av *snarere* parafraseres noen ganger best som ‘fortrinnsvis’ og andre ganger som ‘isteden’.

Heller er komparativformen av modaladverbet *gjærne*. *Snarere* brukes som sagt for å henlede adressatens oppmerksomhet på det rette eller foretrukne av to alternativer i en situasjon hvor det mindre passende alternativet allerede er brakt inn i samtalen, og *heller* kan benyttes med samme funksjon. Dessuten finnes *heller* i en grammatikalisert utgave som gradsadverb, som når man hevder at utbyttet var *heller* dårlig. Sammenhengen mellom de to bruksalternativene for *heller* er en direkte parallell til relasjonen mellom bruken av engelsk *rather* for å styre adressatens oppmerksomhet mot hva som oppfattes som foretrukket, og *rather* brukt som gradsadverb. Når *heller* modifierer et

adjektiv som *dårlig*, er intensjonen til produsenten å få fram at dette adjektivet beskriver det omtalte saksforholdet mer sannferdig enn noe adjektiv med positive konnotasjoner. Vi ser sammenhengen mellom gradsadverbet *heller* og den samme formen *heller* slik det for eksempel brukes i *Jeg vil heller si at det var dårlig enn at det var bra*, men den som finner det naturlig å bruke *heller* som rent gradsadverb, for eksempel i *Det var heller dårlige greier*, tenker neppe i retning av å kommunisere en kontrast mellom semantisk uforenlige predikater. Det grammatikaliserte gradsadverbet har leksikalsk sett skilt lag med *heller* som komparativform av adverbet *gjerne*.

Hvis komparativformen *heller* har gjennomgått grammatikalisering, hva så med *gjerne*? Et kriterium som ofte trekkes fram i forbindelse med grammatikalisering, er at den historiske utviklingen innebærer at et ord med et konseptuelt innhold etter hvert blir brukt for et ikke-sannhetsfunksjonelt formål, med tap av det konseptuelle innholdet. Overgangen fra det norrøne årsakskonnektivet *fyrir því* ('for det') til innrømmelseskonnektivet *for det* er en slik overgang fra et sannhetsfunksjonelt innhold til et innhold som ikke er det. Tilsvarende kunne man tenke seg at *gjerne* burde være et sannhetsfunksjonelt adverb når det uttrykker en vilje eller tillatelse til å la det beskrevne saksforholdet bli en realitet, men ikke når denne viljekomponenten er fraværende. Så enkelt er det imidlertid ikke. Intensjonen bak bruken av *gjerne* vil ofte være å få adressaten til å tenke i retning av at det er snakk om et habituell adferdsmønster hos subjektreferenten, muligens i klar kontrast til ønske- eller viljetolkningen av *gjerne*. Se forskjellen mellom (13) og (14), hvor vi kan anta at det rommet det er tale om, er stamkaféen til den omtalte mannen.

(13) Han satt borte ved vinduet.

(14) Han satt gjerne borte ved vinduet.

I (14) tvinger *gjerne* adressaten til å forstå ytringen som et utsagn om hva den mannlige referenten hadde en tendens til å gjøre, ikke om hva han gjorde ved én bestemt anledning. *Gjerne* påvirker altså sannhetsbetingelsene i (14) helt uavhengig av om ordet har noe med mannens preferanser å gjøre ved en bestemt ytring av den setningen. Det kan tenkes at han stadig motvillig ble sittende ved vinduet fordi det dessverre bare var der det var plass når han kom innom. Det kan ha vært trekkfullt der, så den plassen var kanskje ikke så ettertraktet.

Mens en ytring av (13) uttrykker en singularer proposisjon, vil en ytring av (14) uttrykke en generell proposisjon på grunn av utvidelsen med *gjerne*. Ut-

sagnet dreier seg om hvordan mannen pleide å oppføre seg under bestemte kontekstuelle forhold. I tillegg er det selvfølgelig mulig at avsenderen har til hensikt å formidle at mannen faktisk foretrakk å sitte ved vinduet. Preferansetolkningen ser ut til å være noe som kommer i tillegg til den iterative tolkningen. Den ene tolkningen er ingen erstatning for den andre, det er ikke tale om et enten–eller.

Dersom det finnes kontekstuell evidens for at en gitt ytring av (6) – *Jeg sitter gjerne borte ved vinduet* – uttrykker en singularer proposisjon, kan vi slå fast at ytringen beskriver en foreløpig urealisert situasjon. Preteritumsformen *satt* i (13) og (14) utelukker derimot en futurisk forståelse av referentens plassering ved vinduet og gjør at ytringens modus blir indikativ. Forskjellen mellom (13) og (14) er at (13), uten *gjerne*, uttrykker en singularer proposisjon, men (14), med *gjerne*, uttrykker en generell proposisjon i enhver kontekst. Derimot åpner kombinasjonen av presens *sitter* og *gjerne* i (6) for et kontekstbetinget valg mellom tolkning av den uttrykte proposisjonen som singularer eller generell.

La oss oppsummere litt. Vi kan nå fastslå at flere språklige variabler påvirker flere aspekter av innholdet til en setning der adverbet *gjerne* er med. Kombinasjonen av *gjerne* og visse modalverb spiller en rolle, likeså om subjektet refererer til produsenten eller adressaten eller en tredje person, og om det er presensformen eller preteritumsformen av det finitte verbet produsenten tar i bruk. På innholdssida dreier valgene seg om singularer vs. generell proposisjon, ikke-indikativ vs. indikativ modus og spørsmålet om produsenten kommuniserer en positiv innstilling til det saksforholdet som beskrives, eller om en slik innholdskomponent ikke inngår i produsentens intensjon om å informere.

Det er rimelig å tenke seg at fravær av en kommunisert positiv innstilling til proposisjonsinnholdet representerer et trinn i en grammatikaliseringsspross. Hvis dette er riktig, er det en grammatikalisert utgave av *gjerne* som foreligger når proposisjonen er generell og verbets modus er indikativ. Disse innholdskomponentene er alltid til stede når det finitte verbet er en preteritumsform, men et preteritumsverb utelukker på den annen side ikke at *gjerne* forbindes med en preferansetolkning, så det kan synes litt uklart nøyaktig hva en eventuell grammatikalisering består i. Er en forekomst av setningen *Jeg sitter gjerne borte ved vinduet* tvetydig i den forstand at *gjerne* kan koples enten til en positiv innstilling til å sitte ved vinduet, eller bare til en tendens til at subjektreferenten slår seg ned der? Det mest typiske er vel at man har det med å sette seg ved vinduet fordi man foretrekker å sitte der. I hvert fall er det naturlig

å tenke seg at et slikt årsaksforhold har vært utslagsgivende for en språklig utvikling som har ført til at det er mulig å se for seg en innholdsmessig motsetning mellom en preferansetolkning og en tendenstolkning som ikke uten videre har noe med positiv innstilling å gjøre, som når man sier *Man sitter gjerne igjen med et betydelig tap*. Av pragmatiske grunner vil vi ikke forbinde *gjerne* med en positiv innstilling hos den som eventuelt blir sittende med et betydelig tap (mer om dette i avsnitt 2.6). Når *gjerne* likevel ikke gjør denne setningen semantisk sett gal eller pragmatisk sett urimelig, skyldes det at leksetet *gjerne* er et polysemt ord. Den ene semantiske varianten krever at innholdet forbindes med en positiv holdning til det som blir beskrevet, den andre krever at man forstår ytringen som et generelt utsagn, uten tanke på om det er snakk om noe gunstig eller noe ugunstig.

2.4 Prosodiske forhold

Hvordan vi oppfatter at *gjerne* påvirker innholdet av en ytring, ser ut til å skyldes et samspill mellom flere språklige variabler. Det er for eksempel mulig å bruke intonasjon for å få adressaten til å lande enten på en preferansetolkning eller på en tendenstolkning, i motsetning til en tolkning av ytringen som ivaretar begge disse tolkningsmulighetene på en og samme tid. (15) viser en intonasjonstranskripsjon med en fokal aksentuering (se f.eks. Fretheim 1992, 2002, 2013, 2014b; Fretheim & van Dommelen 2012; van Dommelen & Fretheim 2013; Nilsen 1992) av *gjerne* pluss en fokal aksentuering av *vinduet* . En intonasjonsytring (IY) inneholder én eller to fokusfraser (FF), og en FF inneholder et ubestemt antall aksentenheter (AE). Visse stavelser eller sekvenser av stavelser er trykklette og ekstrametriske i den forstand at de ikke er inkorporerte i noen AE. I østnorsk intonasjon avsluttes en FF med en grunn-tonetopp som uthever den syntaktiske konstituenten som tildeles et slikt tonalt maksimumspunkt, altså først *gjerne* og deretter adverbialet *borte ved vinduet* i (15).

(15) [[han satte seg ^[2GJERne]AE]FF [[^[2]borte-ved]AE [^[2]VINDuet]AE]FF]IY

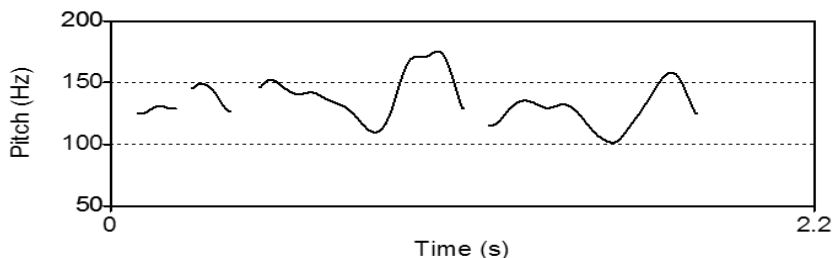
At *gjerne* forbindes med subjektreferentens preferanse i (15), skyldes blant annet at den siste av to fokale grunntonetopper innenfor en predikatsfrase gir prominens til en tematisk konstituent, noe som innebærer at den tidligere fokale grunntonetoppen i predikatsfrasen, på adverbet *gjerne* , utpekes som rematisk, altså den delen av ytringen som formidler ny informasjon. Plassen

ved vinduet er en allerede innført diskursreferent, og den eneste nye informasjonen i (15) er at han det refereres til, hadde et positivt forhold til å sitte der.

(15) kan også fungere som et utsagn om hvor referenten vanligvis hadde mest lyst til å sette seg, altså med en høyst naturlig sammensmelting av preferansetolkning og tendenstolkning. Som alltid når proposisjonen er generell, er det ikke sikkert at nominalet *vinduet* da har én fast referanse, det kan dreie seg om forskjellige lokaler fra gang til gang.

En alternativ forståelse er at ytringen er et eksempel på såkalt fri indirekte tale, en form for metarepresentasjon av en singularer proposisjon. Mannen kan på et tidspunkt ha uttalt *Jeg setter meg gjerne borte ved vinduet* i det han beveget seg mot det vinduet det refereres til. (15) blir da en gjengivelse av dette verbale budskapet, som referat, hvor visse formelle elementer fra den refererte ytringen er beholdt. Den syntaktiske konstruksjonen og intonasjonsmønsteret er bevart i metarepresentasjonen, mens det opprinnelige pronomenet *jeg* er erstattet av tredje person *han* og presens *setter meg* er erstattet av preteritum *satte seg* med refleksivt pronomen i 3. person. Uansett om *vinduet* refererer til et bestemt vindu (singularer referanse *de re*), eller om *borte ved vinduet* betegner en hvilken som helst vindusplass (generell referanse *de dicto*), er den informasjonen som befinner seg i den siste av de to fokusfrasene (FF), tematisk. Den “fri indirekte tale”-tolkningen som er skissert her, innebærer at den rematiske informasjonen settes lik bekreftelsen av den uttrykte proposisjonen, og at den mannlige subjektreferenten foretrakk vindusplassen.

Figur 1 er en sørøstnorsk grunntonekontur for ytringstypen (15), med en fokal aksent, altså en grunntonetopp, både i siste stavelse i adverbet *gjerne* og i siste stavelse i nomenet *vinduet*. Det faktum at ingen ordformer er aksentuerte før det sterkt aksentuerte ordet *gjerne*, bidrar til å gi dette modaladverbet ekstra prominens.

[[han satt(e) sæ [²GJERne]AE]FF [[²borte-ved]AE [²VINDuet]AE]FF]IV

Figur 1

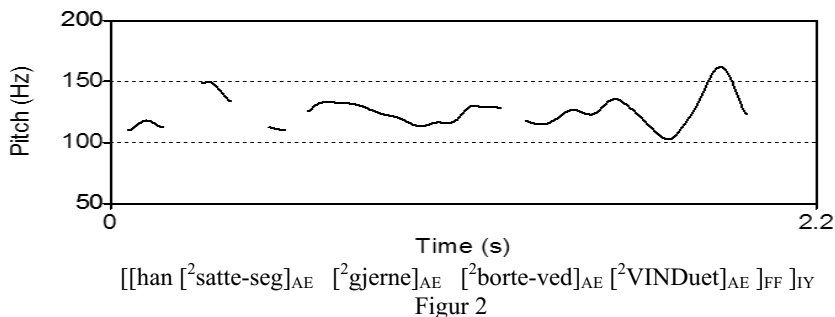
Gjerne er altså rematisk i (15)/Figur 1, og *borte ved vinduet* er tematisk, men denne stedsadverbiale konstituenten ville ha vært rema, ikke tema, dersom ytringen hadde dreid seg om hvor mannen pleide å sette seg, og en slik endring i informasjonsstrukturen kodes ved hjelp av en annen intonasjon. (16) viser såkalt nøytral intonasjon (Fretheim 1982) lagt oppå den samme syntaktiske formen som i Figur 1. Hele ytringen består av én FF som uttømmer IY. Dette betyr bruk av kun én fokal frase-tone. Den framhever konstituenten *borte ved vinduet* og gjør det klart at dette stedsadverbialet innfører en referent som er ny i samtalen. *Borte ved vinduet* er rematisk, ikke tematisk som i (15)/Figur 1.

(16) [[han [²satte-seg]_{AE} [²gjærne]_{AE} [²borte-ved]_{AE} [²VINDuet]_{AE}]FF]IY

Muligheten for å tolke ytringen som et tilfelle av metarepresentasjon av en kommunisert singulær proposisjon er nå ikke lenger til stede, og det faller svært naturlig å anta at *gjerne* peker på hva som vanligvis skjedde. Det er, som nevnt tidligere, rimelig å anta at et menneske foretrekker en bestemt sitteplass dersom vedkommende stadig setter seg akkurat der. Imidlertid vil det være lite rimelig å hevde at dette sies direkte i (16); det kommuniseres eventuelt som implikatur når intonasjonsstrukturen er som vist i transkripsjonen i (16), som en “*implied conclusion*” i relevanstereoretisk forstand (Sperber & Wilson 1986/1995). Det som sies eksplisitt, er at han hadde det med å sette seg ved vinduet. At det var der han foretrakk å sitte, er en rimelig implikatur av det som sies med rene ord, men den kan motsies av en kontekstbestemt slutning. Grice (1989) kalte dette for kansellering av en samtale-implikatur, men det gir dårlig mening å si at adressaten kansellerer et innhold som av kontekstuelle grunner aldri ble aktivert i adressatens kognitive system, og det gir like dårlig mening å hevde at produsenten kansellerer preferansebetydningen hvis det ikke foreligger noen intensjon om å kommunisere at mannen foretrakk å sitte ved vinduet. Søk i Oslo Multilingual Corpus (OMC) viser at preferansebetydningen og tendensbetydningen ofte går hånd i hånd (jf. Buarøy 2012; Aijmer & Altenberg 2013) både i norske setninger med *gjerne* og tyske setninger med *gerne* eller *gern* . Verken subjektreferentens eller produsentens eventuelle preferanse inngår i sannhetsbetingelsene for den eksplisitt uttrykte proposisjonen så lenge det virker som om den mest relevante forståelsen av ytringen er at det kommuniseres en generell proposisjon. Intonasjonsmønsteret i (16) legger opp til at den kommuniserte proposisjonen er en generell proposisjon som dreier seg om hva mannen vanligvis gjorde. Dette er den eksplikaturen

som ytringen uttrykker (Sperber & Wilson 1986/1995; Carston 2002). Preferansetolkningen befinner seg da på implikatur-planet. Den kan aktiveres i den pragmatiske slutningsfasen på grunnlag av utsagnet om hva som typisk skjedde, men den tilhører ikke den kommuniserte eksplikaturen.

Figur 2 viser en sørøstnorsk grunntonekontur for ytringstypen (16).

En naturlig parafrasering av ytringstypen i Figur 2, som ikke passer for ytringstypen i Figur 1, er *Det var gjerne borte ved vinduet han satte seg*, hvor det rematiske adverbialet er brutt ut syntaktisk. Dette er et helt klart eksempel på bruken av *gjerne* som tendensmarkør, men i en passende kontekst kan forståelsen av at det var der han helst satte seg, fortsatt være kommunisert som implikatur.

Effekten av *gjerne* i Figur 1 kunne ha vært forsterket ved hjelp av gradsadverbet *svært* for å understreke at *gjerne* uttrykker mannens vilje, men *svært gjerne* fungerer dårlig i ²²*Det var svært gjerne borte ved vinduet han satte seg*. Et gradsadverb modifierer et uttrykk med et konseptuelt innhold. Når gradsadverbet *svært* brukes for å understreke inntrykket av at det dreier seg om et inderlig ønske, en sterk glede eller et veldig oppriktig uttrykk for produsentens godkjenning, har man tillagt *gjerne* et konseptuelt innhold. Derimot har *gjerne* en mer abstrakt betydning som tendensmarkør uten konseptuelt innhold i utbrytningssætningen *Det var gjerne borte ved vinduet han satte seg*. I en ytring av (16)/Figur 2 fungerer *gjerne* nesten som en aspektmarkør, et uttrykk for habituelt aspekt. I (15)/Figur 1 skal *gjerne* forstås som predikatet i et utsagn om det å sitte borte ved vinduet. Dermed gir det mening at *gjerne* har en sterkere form for prosodisk prominens i Figur 1 (fokal aksentuering) enn i Figur 2 (pre-fokal aksentuering).

2.5 Polysemi, monosemi eller to separate leksemer?

Det er sannsynlig at den velvillige innstillingen ligger til grunn for den tidligste bruken av det modaladverbet som var felles for de germanske språkene, men den habituelle tolkningen er ikke begrenset til norsk. Den lever side om side med preferansetolkningen i tyske konstruksjoner med *gerne* eller *gern* (Regine Eckardt, Anneliese Pitz, Herbert Krämer, Richard Waltereit, Christoph Unger og Andreas Jucker, personlig kommunikasjon). Det samme gjelder for svenske konstruksjoner med *gärna* (Lars Arvidsson, personlig kommunikasjon) og for islandsk *gjarna(n)* og færøysk *gjarna* (Þórhallur Eyþórsson, personlig kommunikasjon).

Gjerne bidrar med en sannhetsbetingelse både når det er uttrykk for preferanse, og når det er uttrykk for en tendens, men ettersom det konsekvent handler om to ulike sannhetsbetingelser, virker det naturlig å postulere en polysemirelasjon mellom de to innholdsvariantene. Det kognitive bindeleddet vil da være at adferd som assosieres med noe positivt, har lett for å bli gjentatt så sant dette er mulig. Polysemi har tradisjonelt vært betraktet som en relasjon mellom to betydningsvarianter av et ord som tilhører en åpen ordklasse, ord som denoterer et begrep (Falkum 2007, 2009, 2011; Carston 2014). Et godt eksempel er at adjektivet *heldig* i nominalet *en heldig gutt* ikke betyr det samme som *heldig* i *en heldig utvikling* eller *en heldig bemerkning*, men vi har ikke noe problem med å se den kognitive forbindelseslinjen og det semantiske slektskapet. Å snakke om polysemi i tilknytning til et adverb som *gjerne* er det ikke noen tilsvarende tradisjon for, men jeg ser ingen grunn til å forby slik praksis hva angår forholdet mellom preferansebetydningen og tendensbetydningen av ordet.

Søk i det bi-direksjonale oversettelseskorpuset Oslo Multilingual Corpus (OMC) viser at alle belagte forekomster av tysk *gerne* eller *gern* som av pragmatiske grunner må forbindes med en tendensstolkning, samtidig gjør det uunngåelig å forestille seg at orda i tillegg gir uttrykk for en positiv innstilling. Imidlertid har min kontakt med tyskspråklige informanter vist meg at det ikke er noe i veien for å bruke *gerne* og *gern* som tendensmarkør i setninger der disse orda er holdningsmessig nøytrale.

Bør det overveies om preferanse- eller velviljetolkningen av *gjerne* satt opp mot den historisk sekundære tendens- eller frekvenstolkningen av den samme fonologiske formen tilsier at vi bør postulere to forskjellige leksikalske oppslag? Svaret blir helt klart benektende dersom det var slik at den positive innstillingen til det beskrevne saksforholdet skinner gjennom selv der hvor hovedfunksjonen

til adverbet er å markere at det er tale om hva som typisk skjer. Tvert imot kunne man da kanskje hevde at vi ikke trenger å betrakte *gjerne* som polysemt engang. Kanskje en monosemi-analyse hadde vært tilstrekkelig, slik at variasjonsbredden når det gjelder tolkningsmuligheter, helt og holdent blir et resultat av pre-semantiske kontekstdrevne slutninger (Fretheim 2001). Vi vet at når en setning starter med *Jeg vil gjerne ...*, er det en singularær proposisjon som uttrykkes. Om setningen derimot starter med *Jeg satt gjerne ...*, vil det normalt være lettest å tolke ordet som et uttrykk for at proposisjonen representerer det vanlige eller typiske. Et tenkelig alternativ til oppfatningen av *gjerne* som et ord med to distinkte betydninger, ville være å si at vi gjerne trekker slutninger om hva produsenten legger i ordet, ut fra funksjonen til omkringliggende språklige fenomen, særlig den referansen som tillegges det grammatiske subjektet, semantiske egenskaper ved verbet, verbets tempus, bruk av modalverb, bruk av gradsadverb (*svært gjerne*) og så videre.

At en slik monosemi-analyse av *gjerne* kanskje ikke er den beste løsningen allikevel, viser seg i møtet med genuint tvetydige strukturer som *Jeg setter meg gjerne borte ved vinduet* eller *Jeg kjøper gjerne Jarlsbergost*. Dessuten er det nærliggende å tenke at et vidt spektrum av strukturelle trekk som bare forekommer ved én av de to mest opplagte semantiske variantene, styrker stillingen for polysemi-løsningen. Nordisk Dialektkorpus og OMC ved Universitetet i Oslo viser en utstrakt bruk av *gjerne* som generalitetsmarkør helt avsondret fra preferansehensynet. Slik bruk innebærer en reanalyse med basis i det faktum at vi har en tendens til å gjenta adferd som vi vet fører til et resultat vi oppfatter som positivt. Én gang i tida har den iterative, generaliserende bruken til dels begynt å overta for preferansebruken. Den utkonkurrerer ikke den opprinnelige kjernebetydningen slik at en ny semantisk verdi erstatter den gamle, men den positive innstillingen til det beskrevne saksforholdet som man forbandt med *gjerne* , kan bli skjøvet i bakgrunnen, og en bruk som knytter seg til det som typisk eller vanligvis skjer, blir etter hvert en språklig konvensjon. Den blir et mulig leksikalsk alternativ til bruk av *gjerne* for å markere preferanse eller velvilje. Det er rimelig å anta at det naturlige årsaksforholdet mellom fordelaktig adferd og typisk adferd først kunne beskrives som et forhold mellom et språklig kodet ønske om å oppnå et bestemt resultat og en pragmatisk avledet tanke om å sørge for at det samme utfallet blir gjentatt. Tanken om at det som setningen beskriver, er noe som har en tendens til å skje, vil da være en kontekstbetinget implikatur ifølge pragmatisk teori (Grice 1989; Carston 2002; Carston & Hall 2012).

At den nye, generaliserende bruken er mer abstrakt, viser ikke minst setningsfragmentene *Gjærne* og *Gjærne det*, som ble beskrevet i avsnitt 2.1. Når *Gjærne* eller *Gjærne det* brukes som svar, kommuniseres det en velvillig innstilling til et handlingsforløp som samtalepartneren har foreslått fordi det oppfattes som positivt. Svaret fungerer som aksept for at det handles i samsvar med samtalepartnerens forslag. Det er mulig å bruke disse uttrykkene som setningsfragmenter nettopp fordi de fungerer som frittstående predikater. Det samme gjelder for tysk *Gerne* brukt som setningsfragment. Den leksikalske betydningen til *gjærne* som tendensmarkør kan derimot ikke løsrives språklig fra den syntaktiske strukturen som gjør det klart hvilken begrepsstruktur ordet må relateres til for at adressatens pragmatiske behandling av ytringen skal føre til mental aktivering av en generell proposisjon. Det går ikke an å besvare et spørsmål som *Er det vanligvis niesen din som vinner?* med setningsfragmentet *Gjærne* i betydningen ‘Det er gjerne det som skjer’.

Ettersom *gjærne* som preferansemarkør representerer et begrep, kan negasjonsoperatoren *ikke* ta rekkevidde over denne semantiske varianten av ordet, men *gjærne* som tendensmarkør kan ikke befinne seg innenfor den semantiske rekkevidden til *ikke*. Tysk har det inherent negative adverbet *ungern*, svensk har *ogärna*. I norsk finnes for så vidt også den tilsvarende negative formen *ugjærne* med negasjonsprefikset *u-*, men det ordet tas mye sjeldnere i bruk enn tysk *ungern*. Norske oversettelser av setninger med *ungern* i OMC byr oftest på adverbet *motvillig*. Det finnes ikke noe negativt motstykke til tendensbetydningen av *gjærne*. Tendensmarkøren gir ikke adressaten en sannhetsbetingelse i form av et begrep som inngår i ytringens eksplikatur (den eksplisitt kommuniserte proposisjonen), men bidrar i stedet med en sannhetsbetingelse i form av en beskjed om å legge en bestemt tanke til grunn for det pragmatiske arbeidet med å forstå produsentens intensjon, nemlig forestillingen om at eksplikaturen er en generell proposisjon som dreier seg om hva som typisk finner sted. I den relevante litteraturen trekkes det et viktig teoretisk skille mellom “conceptual semantics” og “procedural semantics” (f.eks. Blakemore 1987; Wilson & Sperber 1993; Escandell-Vidal, Leonetti & Ahern 2011; Fretheim 1999, 2013, 2014a, 2014b, 2014c). Tendensmarkørens semantikk er av det siste slaget.

En historisk utvikling som innebærer semantisk reanalyse, er velkjent fra litteraturen om grammatikalisering (Hopper & Traugott 2003; Eckardt 2006). Som nevnt står vi overfor et valg mellom å anta en polysemi-løsning, som betyr at to betydninger av *gjærne* inkluderes i én leksikalsk enhet, eller å anta to for-

skjellige leksemer, eller å si at forskjellene i betydning ikke skyldes semantisk reanalyse, men utelukkende pragmatiske slutninger som er følsomme overfor forskjeller i kontekst, altså en monosemi-løsning. Et tenkelig argument for at det har foregått en leksikalsk splittelse, er at bare det adverbet som koder en positiv innstilling, kan gradbøyes på normal vis, på samme måte som et adjektiv som denoterer en kvalitet. Komparasjonsparadigmet er *gjerne – heller – helst*. Forbindelsen til komparativ *heller* og superlativ *helst* kan se ut til å være brutt ved tendensbetydningen av ordet, men i realiteten varierer mange språkbrukere eksempelvis nokså fritt mellom *gjerne* i *Hun drøyer det gjerne til nitida på kvelden* og *helst* i *Hun drøyer det helst til nitida på kvelden*, hvor poenget med *helst* kan være å uttrykke at det er dette som vanligvis skjer, kanskje uten tanke på hva subjektreferenten foretrekker. For mange kan *gjerne* og *helst* altså brukes om hverandre når funksjonen er å markere at proposisjonen skal forstås som generell. Dette er ingen tilfeldighet. Preferansemarkørene *gjerne* og *helst* tilhører tross alt samme komparasjonsparadigme i utgangspunktet. På den annen side merker vi oss at *gjerne* og *helst* ikke har samme betydning når de står for en positiv innstilling til den situasjonen som setningen beskriver. *Jeg setter meg gjerne ved siden av Nanna, men jeg vil nok helst sitte ved siden av Lena* gir mening, men *Jeg setter meg helst ved siden av Nanna, men jeg vil nok gjerne sitte ved siden av Lena* betyr noe annet og vil i verste fall virke sterkt forvirrende på adressaten. Her fungerer *helst* som en normal superlativform. Hos tendensmarkørene *gjerne* og *helst* er den semantiske forskjellen mellom de to orda nøytralisert. De har begge som sin primære oppgave å kommunisere at det som blir beskrevet, er det som pleier å skje.

Jeg har tidligere foreslått at preferansetolkningen ikke inngår i ytringens eksplikatur når *gjerne* fungerer som tendensmarkør. For meg er dette den viktigste grunnen til at polysemi står fram som et bedre alternativ enn å postulere én eneste betydning på det leksikalske planet, og et bedre alternativ enn å postulere en leksikalsk oppsplitting. I resten av denne artikkelen kommer jeg til å beskjefte meg mye med *gjerne* som tendensmarkør i sammenhenger hvor det saksforholdet som representeres, er noe folk vanligvis assosierer med noe negativt og helst vil unngå. Når det virker relevant å forbinde en gitt forekomst av *gjerne* både med hva man helst gjør, og med hva man normalt gjør, er det *gjerne* i egenskap av tendensmarkør som bidrar med en sannhetsbetingelse knyttet til ytringens eksplikatur, mens det faktum at ordet i en gitt kontekst kan lede adressatens tanker i retning av at det også dreier seg om hva produsenten foretrekker, får status som implikatur. Det som skjer, er at den

generelle proposisjonen som identifiseres som ytringens eksplikatur, trigger en rent pragmatisk slutning om at det som stadig skjer (eller kunne ha skjedd), er det som helst bør skje (eller burde ha skjedd). Denne forståelsen bygger helt og holdent på slutninger, ikke på avkoding av språklig innhold. I mange sammenhenger vil imidlertid en slutning fra det generelle til det foretrukne overhodet ikke være aktuell, noe som styrker hypotesen om at preferansetolkningen må ha status som kontekstbetinget implikatur der hvor den ser ut til å ledsage tendensmarkøren *gjerne* . Denne erkjennelsen vil bli underbygd i avsnittene 2.6 og 2.7.

Kaller vi *gjerne* et polysemt ord, griper vi tak i en gyldig generalisering som ikke umiddelbart framstår som opplagt. De to semantiske variantene, preferansebetydningen og tendensbetydningen, bidrar med hver sine sannhetsbetingelser til den uttrykte proposisjonen, som er av singular art ved valg av preferansebetydningen og av generell art ved valg av tendensbetydningen. I en kontekst hvor den sistnevnte leksikalske varianten aktiverer tanken om at det som vanligvis skjer, er det som bør skje, fungerer ikke preferansebetydningen på samme måte som når adressaten har valgt bort tendensbetydningen til fordel for preferansetolkningen. Når adressaten foretar et direkte valg av preferansebetydningen som ledd i avkodingen av det språklige innholdet, blir ytringens eksplikatur en singular proposisjon som beskriver en ønsket, men foreløpig urealisert tilstand. Når adressaten derimot velger tendensbetydningen og får en preferansetolkning med på kjøpet, blir tanken om at det er knyttet et fortrinn til den beskrevne situasjonstypen, en implikatur som automatisk vil bli forstått som en generell sannhet. Da er det ikke tale om hva produsenten betrakter som ønskelig i én bestemt situasjon.

Jeg skal forsøke å illustrere forskjellen mellom eksplisitt uttrykt preferanse i en singular proposisjon og implisitt uttrykt preferanse i en generell proposisjon ved hjelp et eksempel. Hvordan adressaten vil tolke en ytring av (17), avhenger delvis av bakgrunnsinformasjon som utgjør en felles kontekst for produsent og adressat, og delvis av intonasjonsmønsteret i ytringen.

(17) Marthe går gjerne med bunad på 17. mai.

Hvis intonasjonen er som i Figur 1 i avsnitt 2.4, med fokal betoning av *gjerne* , vil beskjeden til adressaten være at proposisjonen er singular, og at referansen er til 17. mai samme år, en dato som sannsynligvis ikke er så langt unna datoen da ytringen ble produsert. Marthe har planer om å ta på seg bunad den dagen

og ser positivt på å bære slik klesdrakt. Hvis intonasjonen er som i Figur 2, er sjansens større for at det er snakk om hva Marthe pleier å gjøre på Grunnlovsdagen, som en bestemt rutine for dagen. Men selv om det er dette siste som er ment, kan vi lett tolke inn et bestemt årsaksforhold: Hun pleier å gå med bunad fordi hun liker å gå med bunad den dagen. Dette blir en implikatur dersom adressaten er innforstått med at produsentens intensjon er å uttrykke en generell proposisjon. Når den eksplisitt uttrykte proposisjonen utgjør en generalisering, blir også implikaturen en generalisering.

Preferanse-implikaturen har ingen mulighet for å bli aktivert når adressaten har prosessert (17'). Den motsies av tilleggsopplysningen om hva Marthe ville ha foretrukket dersom hun følte hun hadde fritt valg. Legg merke til at setningssekvensen blir inkoherent dersom den første setningen blir uttalt med fokal aksentuering av *gjærne*. Den fokale aksenten bør ligge på nominalet *bunad*.

(17') Marthe går gjerne med bunad på 17. mai, men hun ville nok helst ha sluppet.

Tilleggsinformasjonen om at hun helst ville ha sluppet, viser at den første av de to sidestilte setningene i (17') uttrykker en generell proposisjon. Man innser at produsenten kommuniserer at Marthe helst ikke ikler seg bunaden sin på 17. mai. Mulige implikaturer kan være at hun føler et sosialt press som det er vanskelig å stå imot, selv om bunaden kanskje har blitt litt for trang. En ytring av (17) åpner derimot for en tolkning som på det eksplisitte planet går ut på at Marthe pleier å bruke bunad på 17. mai, og som på det implisitte planet informerer om at hun liker denne årvisse rutinen.

Man kan innvende mot min framstilling her at dersom det antas at tendensbetydningen til *gjærne* neppe kan være den egentlige i et historisk perspektiv, men at den skyldes en grammatikaliseringsprosess med utgangspunkt i preferansebetydningen, da er det naturlig å tenke seg at tendensbetydningen oppstår som følge av konvensjonalisering av en opprinnelig kontekstbestemt implikatur. Man sørger for at det som av erfaring gir en positiv effekt, stadig blir gjentatt dersom det er mulig. Hvorfor skulle så ikke det primære valget av den semantiske preferansevarianten lede til en erkjennelse av at tendensbetydningen i så fall får status som implikatur også i dagens norske språkbruk, altså en relasjon mellom årsak og virkning som er den motsatte av hva jeg har foreslått? Problemet med en slik tankegang er at den ikke tar hensyn til at den kontekstbestemte preferanse-implikaturen som adressaten kan forbinde med en ytring av (17), er en generell proposisjon. Hvis man forstår det som sies om

Marthes bruk av bunad på 17. mai, som uttrykk for en generell proposisjon, da vil en eventuell pragmatisk betinget slutning om at hun går i bunad fordi hun liker det, ikke knytte seg utelukkende til 17. mai i det inneværende året, men til en tradisjon for dagen som hun liker å opprettholde. Implikaturen befinner seg på det generelle nivået, nøyaktig som den eksplikaturen som ligger til grunn for implikaturen.

På den annen side har jeg vanskelig for å forestille meg at en ytring av (17) med fokal aksentuering av *gjerne* (illustrert i Figur 1) kan orientere adressaten i retning av en implikatur som består i at Marthe vanligvis går med bunad 17. mai. Et slikt intonasjonsmønster avslører at det er det leksikalske preferansealternativet og en singularer proposisjon som gjelder, og det finnes ingen vei fra den eksplisitt uttrykte singularere proposisjonen som handler om Marthes planer for årets 17. mai, til en implisitt kommunisert tanke om at hun vanligvis tar på seg bunad når hun skal feire 17. mai. Det er naturligvis fortsatt ingen urimelig tanke at hun faktisk pleier å bruke bunad den dagen i året, men når intonasjonsstrukturen inneholder fokal framheving av *gjerne* , tilhører ikke en slik tankeforestilling det som produsenten har til hensikt å formidle. Og hvis den ikke er styrt av intensjonen bak ytringen, er den ikke kommunisert som implikatur, og selvsagt heller ikke som eksplikatur.

Disse betraktningene mener jeg favoriserer polysemi som leksikalsk løsning for *gjerne* . Om man antar én eneste leksikalsk betydning (monosemi), er det for det første vanskelig å sette ord på hvilken betydning det i så fall skulle dreie seg om. Neste avsnitt vil demonstrere med tydelighet at det ofte er helt umulig å avlede tendensolkningen fra preferansetolkningen via pragmatiske slutninger, rett og slett fordi en preferansetolkning er semantisk utelukket. Mitt forslag blir dermed at tendensolkningen aldri er avledet fra preferansetolkningen. At *gjerne* er et polysemt ord, innebærer at valget mellom preferanse og tendens må gå forut for enhver annen pragmatisk slutning om hvordan en gitt forekomst av ordet bidrar til forståelse av hva produsenten vil formidle med sin ytring. En slik løsning innebærer for adressaten at det er to forskjellige pragmatiske veier som fører til velvilje- eller preferansetolkningen. Én mulighet er at adressaten velger den veien direkte, så å si uten noen omvei, gjerne med støtte i språklige trekk som 1. persons pronomen på subjekts plass og presensformen av et modalverb (*Jeg vil gjerne ...*, *Jeg kan gjerne ...*) eller en imperativsetning (*Bruk gjerne sms.*). Da er det en singularer proposisjon som uttrykkes. Alternativet er at adressaten velger den andre leksikalske varianten, *gjerne* som tendensmarkør, og får preferansetolkningen med på kjøpet i form

av en implikatur. Jeg har argumentert for at både eksplikaturen og implikaturen da handler om tendenser. Den eksplikaturen som uttrykkes gjennom en ytring av (17) produsert uten prosodisk framheving av *gjærne*, kan være at Marthe pleier å bruke bunad på Grunnlovsdagen, mens implikaturen blir at hun setter pris på å kunne følge opp den tradisjonen.

2.6 “Gjærne” i *adversative sammenhenger*

Aijmer & Altenberg (2013) vektlegger sammenhengen mellom å gjøre noe som har en gunstig virkning på subjektreferenten, og å gjøre noe gang på gang. De sier: “If you do something gladly and willingly, it can be inferred that you do it often and habitually.” (Aijmer & Altenberg 2013: 249). Som jeg har nevnt tidligere, er det utvilsomt denne mekanismen som har ført til den historiske utviklingen av tendensbetydningen fra preferansebetydningen. I utgangspunktet kan det ha vært en implikatur som forklarer steget fra en leksikalsk kodet preferansebetydning til en forståelse av at det er en generell situasjon som blir beskrevet. Hvis bruken av *gjærne* for å få fram det typiske eller generelle skyldes en slutningsbasert samtale-implikatur også i dagens situasjon, har *gjærne* fremdeles bare én leksikalsk betydning knyttet til subjektreferentens positive innstilling til en uoppfylt situasjon. Aijmer & Altenberg (2013) kan lett tolkes som om forfatterne mener det skyldes en implikatur at ordet ofte brukes for å gi assosiasjoner til det som vanligvis skjer, men preferanse- eller velviljetolkningen er helt utelukket i et eksempel som *Man sitter gjærne igjen med et betydelig tap*, som jeg trakk fram på slutten av avsnitt 2.3. Dette er data som viser tendensvarianten i rendyrket form, og som er forenlig med en polysemanalyse, en analyse som Karin Aijmer for øvrig slutter seg til i personlig kommunikasjon med meg.

La oss nå se nærmere på data der *gjærne* modifierer en proposisjon som representerer en ugunstig situasjon. Takket være *gjærne* skjønner vi at (18)–(20) uttrykker generelle proposisjoner. Setningene dreier seg om det typiske, den normale situasjonen, gitt visse kontekstuelle premisser som enten er brakt inn i samtalen på et tidligere punkt, eller som er uuttalte.

- (18) Det er gjærne fullt der.
- (19) Det ender gjærne på verst tenkelige måte.
- (20) Det blir gjærne et glass for mye.

Særlig eksempel (19) beskriver en situasjon fjernt fra hva produsenten kan tenkes å ha positive følelser for. I den grad *gjærne* i (18)–(20) uttrykker en hold-

ning til den proposisjonen som kommuniseres, vil det være en epistemisk holdning. Produsenten ønsker ikke å bli sitert på at det alltid er fullt der, at det alltid ender på verste måte, at det alltid blir drukket for mye alkohol. *Gjerne* bidrar til å formidle at det finnes unntak.

Fra forekomster av *gjerne* i data av typen (18)–(20) ligger veien åpen i retning av ytterligere grammatikalisering, kanskje til og med et leksikalsk brudd med *gjerne* slik jeg har beskrevet ordet til nå. Jeg skal ta for meg bruksmåter som befinner seg i ytterste grense av hva det adverbet jeg har beskrevet, kan omfatte, og i seksjon 3 skal jeg argumentere for at det finnes norske dialekter der bruddet er såpass tydelig og betydelig at vi bør operere med to ulike leksikalske enheter.

2.7 Er “ *gjerne* ” forenlig med en kombinasjon av indikativ modus og singular proposisjon?

Bruken av *gjerne* i (20) har som sagt ingen ting med preferanser å gjøre. Ytringen fungerer som en innrømmelse, og kanskje beklagelse, av det faktum at en eller flere kontekstbestemte individer har en tendens til å drikke litt for mye i festlige lag. Likedan blir det om vi bytter ut presens *blir* med preteritum *ble* , som vist i (21). Den som ytrer dette, tenker sannsynligvis på en forgangen tid da det ble litt for mye festdriking for enkelte i bekjentskapskretsen. En ytring av (21) uttrykker en generell proposisjon, likesom en ytring av (20).

(21) Det ble gjerne et glass for mye.

Kan setningen i (21) også forstås som et uttrykk for en singular proposisjon? Det kan den utvilsomt for dem som i tillegg aksepterer (22) som både forståelig og grammatisk velformet.

(22) Det ble gjerne et glass for mye i går kveld.

Det viser seg at nordmenn er delte i synet på om (22) hører hjemme i deres eget syntaktiske repertoar, med andre ord om de assosierer ordet *gjerne* med semantiske egenskaper som gjør (22) til en grammatisk velformet setning. Som jeg viser i neste hovedavsnitt, kan skillelinjene i grove trekk se ut til å følge geografiske grenser. Ifølge min svenske informant Lars Arvidsson kan man ikke bruke *gärna* som vist i (24) all den tid det er tale om en enkelt, avsluttet hendelse. Derimot er (23) en akseptabel struktur som tilsvarer (20), en uttalelse om at drikkingen ikke er noe engangsfenomen.

- (23) Det blir gärna ett glas för mycket.
 (24) *Det blev gärna ett glas för mycket i går kväll.

Gärna kan stå i en setning som uttrykker en singulær proposisjon dersom adverbet betegner subjektreferentens preferanse, det kan stå i en setning som uttrykker en generell proposisjon dersom intensjonen er å få fram at det beskrevne er det som vanligvis skjer. *Gärna* kan derimot ikke stå i en setning som uttrykker en singulær proposisjon, men hvor ordet likevel ikke kan knyttes til et kommunisert ønske fra noe hold. Det samme gjelder for en betydelig del av den norske befolknings omgang med *gjerne*. I enkelte deler av Norge er derimot (22) en helt akseptabel setning.

Mitt syn er at *gjerne* i (22) representerer et annet leksikalsk oppslag enn *gjerne* i de syntaktiske konstruksjonene jeg har omtalt til nå. Dette er resultatet av en reanalyse som ledd i en grammatikaliseringsprosess som har gått så vidt at grensene for hva som rommes innenfor ett leksem, er sprengt. Neste hovedavsnitt skal handle om dette.

3 *Gjerne* (og sørvestlandsk *gjedna*) som demperpartikkel

I denne delen av artikkelen skal jeg resonnerer omkring det faktum at reanalysen av *gjerne* har gått lenger i noen deler av landet enn i andre. I Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane viser bruken av *gjerne*, eller *gjedna* med regressiv differensiasjon, at man i tillegg til det tradisjonelle, positivt ladde modaladverbet og i tillegg til tendensmarkøren har fått utviklet et leksem med en funksjon som tilsvarende rollen til demperpartikkelen *kanskje* i andre dialektområder. En anonym konsulent for NLT har dessuten gjort meg oppmerksom på at han eller hun som namdaling er kjent med denne bruksmåten fra egen dialekt. Eksempler er *Du e gjern fer liten te å varra me*, *Det e gjern fer seint å reis no*. Dessuten er det tydeligvis akseptabelt å la *gjern* modifisere en nektende setning, som i *Æ hi gjern itj tida*, *Du hi gjern itj lov når du e så ong*, med samme dempereffekt som om man hadde sagt at man kanskje ikke hadde tid, osv. Jeg vil derfor avholde meg fra å postulere en vestnorsk isogloss for bruken av *gjernel/ gjernal/ gjedna* som tegn på usikkerhet. Konsulenten medgir riktignok at det vestnorske området som jeg peker på, sannsynligvis er kjerneområdet for den aktuelle bruken av *gjerne*.

(25) er en setningskonstruksjon som rimeligvis forstås på samme vis i alle landsdeler, så lenge man representerer ytringens innhold mentalt som en generell proposisjon og tolker den som et utsagn om hvor lang tid prosessen vanligvis tar.

(25) Det tar gjerne to timer.

Den som sier at gjennomføringen av et arbeid eller av en forflytning fra et sted til et annet har en tendens til å ta to timer, formulerer seg sannsynligvis på den måten fordi det er et poeng å uttale seg bevisst omtrentlig om varigheten, eller fordi man indirekte innrømmer at to timer er drøyt, men erfaring har vist at det kan trekke ut såpass. *Gjerne* blir brukt for å markere at produsenten garderer seg i og med bruken av *gjerne* i (25), det er ikke tale om nøyaktig to timer, men omtrent så lang tid, mer eller mindre to timer.

Veien fra forståelsen av (25) som uttrykk for en generell proposisjon til forståelsen av hva adverbet *kanskje* bidrar med i (26), kan synes kort, men det habituelle som kan ligge til grunn for bruken av *gjerne* , er i (26) fortrent av ren usikkerhet omkring varighetsangivelsen, og vel å merke, den uttrykte proposisjonen kan like gjerne være singularer som generell.

(26) Det tar kanskje to timer.

(25) er et entydig uttrykk for en generell proposisjon i store deler av landet, men den samme setningsstrukturen er tvetydig for nordmenn som kan bruke (25) med samme innhold som (26). Et alternativ til at det påstås at det normalt vil ta to timer, er at (25) betyr at det kanskje tar (omtrent) to timer å utføre én bestemt jobb.

Det kan være mer enn én grunn til at *kanskje* blir brukt i en setning som (26). *Kanskje* er en epistemisk demperpartikkel når funksjonen er praktisk talt den samme som for *gjerne* i (25), men *kanskje* kan også være en modaloperator med betydningen 'Det er mulig at ...'. Det er denne funksjonen ordet har i (26'). (26') er en koherent sekvens av setninger under forutsetning av at *kanskje* forstås som modaloperator, og ikke som omtrentlighetsmarkør. '%' i (25') markerer at fortsettelsen *Hva vet jeg?* er gangbar bare i visse dialektområder.

(25') Det tar gjerne to timer. %Hva vet jeg?

(26') Det tar kanskje to timer. Hva vet jeg?

For meg som østlending informerer utsagnssetningen i (25') om hvor lang tid den omtalte gjerningen vanligvis tar. Det retoriske spørsmålet *Hva vet jeg?* blir derfor malplassert for meg etter utsagnet i (25'). For en vestlending er det ikke nødvendigvis noe galt med sekvensen i (25'), for i de delene av landet hvor grammatikalisering av *gjerne* har ført til at dette ordet overtar for *kanskje* som

demperpartikkel, er det ikke nødvendigvis noe galt med sekvensen i (25'). *Gjerne, gjerne* og *gjedna* har blitt uttrykk for at produsenten for sikkerhets skyld velger å ikke ta det fulle ansvar når det gjelder den uttrykte proposisjonens sannhetsverdi. Disse formene kan til og med fungere som sannhetsfunksjonelle modaloperatorer som gjør det fullt ut akseptabelt å fortsette med det retoriske spørsmålet *Hva vet jeg?* etter (25), som vist i (25').

Sammenhengen mellom tendenstolkning og usikkerhetstolkning er nokså opplagt. At noe har en tendens til å inntreffe under bestemte kontekstuelle forhold, innebærer at det ikke er sikkert at det vil skje. Veien er dermed ikke lang fra den habituelle eller iterative forståelsen til et mer generelt uttrykk for usikkerhet. Denne sammenhengen er alle språkbrukere kjent med, uansett om den språkkoden de bruker, reflekterer den direkte eller ei. Den norske oversetteren av den tyske setningen i (27), som er hentet fra OMC, har tilføyd *gjerne* selv om den tyske originalen ikke inneholdt *gerne* eller *gern*.⁵

(27) Die aus früherer Traumen resultierenden Schockzustände können über Jahre oder Jahrzehnte anhalten.

(JKS1)

Sjokktilstander som skyldtes tidligere traumer kan vare ved i årevis, gjerne i decennier.

(JKS1TN)

At noe vedvarer i opptil flere tiårsperioder, er et sterkere utsagn enn at det vedvarer i årevis. Dette mener jeg må være årsaken til at oversetteren lar *gjerne* modifisere adverbialet *i decennier* i (27), til tross for at den tyske kildeteksten ikke inneholder noen tilsvarende modifisering. Oversetteren kunne saktens ha valgt et annet uttrykk enn *gjerne* for sitt formål, for eksempel *til og med* eller *kanskje* eller sekvensen *kanskje til og med*. Poenget er å få fram at det unntaksvis kan ta opptil flere tiår før den psykiske tilstanden opphører. Her er det ikke egentlig det typiske eller vanlige som skal framheves, men snarere det ekstreme. Det finnes ingen forbindelse mellom det vi ser her, og den leksikalske betydningsvarianten som er knyttet til ønske eller velvilje, men det finnes en kognitiv forbindelse til den andre leksikalske betydningsvarianten, den som gjør at vi tillegger produsenten en intensjon om å uttale seg generelt, slik at det som beskrives, blir presentert som noe som har en tendens til å skje. Det som har en tendens til å skje, vil ikke skje med nødvendighet. *Gjerne* kunne ha vært erstattet av *kanskje* i (27) uten at det ville ha medført noen endring i leserens forståelse av setningen. Bruken av *gjerne* der er forenlig med den leksikalske

semantikken til *gjerne* som tendensmarkør. Dette skyldes ikke minst at den syntaktiske konstituenten *gjerne i decenni* i (27) uttrykker en generell proposisjon. Den som fritt tillater seg å benytte en setning som (25) ovenfor ikke bare som et uttrykk for hvor lenge det pleier å ta (en generell proposisjon), men også som uttrykk for at det kanskje vil ta to timer denne gangen (en singular proposisjon), rår over to ulike leksikalske oppslag *gjerne* . Der hvor det er gangbart å følge opp utsagnet *Det tar gjerne to timer* med det idiomatiserte spørsmålet *Hva vet jeg?* , har befolkningen to likelydende leksemer *gjerne* .

Den ikke-sannhetsfunksjonelle bruken av *gjernelgjedna* i en god del norske varieteter har medført at det tilsynelatende ikke stilles noe som helst semantisk krav til proposisjonen i den setningen som dette leksemet modifierer. Framfor alt kan proposisjonen godt være singular. Adverbet har da fått en ren demperfunksjon, det er ikke noe modaladverb som har med preferanser eller velvilje å gjøre, og det sier heller ikke noe om at det som setningen beskriver, har lett for å inntreffe gjentatte ganger. Det finnes likevel noen svært synlige innskrenkninger i distribusjonsmønsteret til denne demperpartikkelen. *Gjerner* som epistemisk demper forekommer i langt mindre grad i spørresetninger enn i utsagnssetninger. Det ligger i sakens natur at man kan føle et behov for å nedtone en påstand ved mangel på sikker viten. Jeg fant ikke en eneste forekomst av *gjerne* i spørresetninger (ja/nei-spørsmål) i Nordisk Dialektkorpus. Derimot er *kanskje* ganske vanlig i spørsmål.

Bruken av *gjerne* med demperfunksjon skiller seg også fra *kanskje* ved at det ikke brukes som setningsfragment. Det er naturlig å svare *Kanskje* på et spørsmål når man ikke er sikker på hva det rette svaret er, og man kan dessuten gjøre det for å markere manglende interesse for samtalepartnerens spørsmål. *Gjerner* som setningsfragment brukes derimot bare for å kommunisere en positiv holdning til samtalepartnerens siste språkhandling.

Eksempel (28), en ytring produsert av en eldre mann fra Bømlo i Sunnhordland (Nordisk Dialektkorpus), starter med bruk av *kanskje* som sannhetsfunksjonell modaloperator. Den får oss til å lese resten av ytringen som uttrykk for et tenkt tilfelle. Inne i relativsetningen finner vi *gjedna* . Ettersom dette ordet opptrer foran negasjonsoperatoren *ittje* i (28), kan vi utelukke muligheten for at *gjedna* betegner subjektreferentens ønske eller velvillighet her. Ei heller er det tatt i bruk fordi produsenten har ønsket å si noe om hva som pleier å skje. Ordet er en ikke-sannhetsfunksjonell demper, og en språkbruker fra en annen kant av landet ville ha erstattet det med *kanskje* .⁶

- (28) Kanskje plutselig så bjynna me laga någe veie no som me gjedna ittje bør laga sånn som me tengte, ittje sant?
(boemlo__03gm)

Foruten denne illustrasjonen fra Bømlo i Sunnhordland viser Nordisk Dialektkorpus forekomster av kombinasjonen *gjerne ikke*, realisert som *gjerne isje*, *gjerna isje*, *gjedna sje* eller *gjedna isje*, hos innbyggere i kommunene Gjesdal og Hjelmeland i Rogaland og dessuten i Bergen. Her er et eksempel fra Bergen. En ung mann ser tilbake på sin tid som skolegutt:

- (29) Når man var ee på barneskolen så likte man jo gjerne isje skolen så godt då å lærere å sånt mæn ...
(bergen__01um)

I østnorsk grammatikk er rekkefølgen *gjerne ikke* et marginalt syntaktisk fenomen, også om en tar høyde for at slike namdalske data som *Æ hi gjern itj tida* kan tyde på at *gjerne* som epistemisk demper er i bruk også utafør det vestnorske området som jeg tentativt har innsirklet på grunnlag av søk i Nordisk Dialektkorpus. Om man ønsker å uttrykke at noen burde slippe å vente for lenge, kan man si *De bør helst ikke vente for lenge*, men ikke **De bør gjerne ikke vente for lenge*. Dette står i kontrast til den vestnorske muligheten *Dei lyt gjedna ikkje venta for lenge*, hvor *gjedna* uttrykker usikkerhet om sannhetsverdien til den negative proposisjonen. Hvis *gjednal gjerne* hadde representert et begrep i (28) og (29), ville negasjonen ha befunnet seg i den semantiske rekkevidden til *gjerne*, men en slik tolkning er uaktuell for enhver forekomst av *gjerne ikke/gjedna isje* i Nordisk Dialektkorpus.⁷

Dialektkorpuset viser eksempler på den særegne vestnorske grammatikaliseringen av *gjerne* fra nitten ulike opptaksplasser fra Kalvåg i Bremanger kommune i nord til Kristiansand i sør. I tillegg til to tilfeller så langt øst som i Kristiansand fant jeg forekomster av *gjerne* som demper på fire plasser i Sogn og Fjordane (Kalvåg, Jølster, Luster, Hyllestad), på seks plasser i Hordaland (Bergen, Voss, Fusa, Eidfjord, Kvinnherad, Bømlo) og på åtte plasser i Rogaland (Karmøy, Hjelmeland, Suldal, Øvre Sirdal, Sirdal, Stavanger, Gjesdal, Time). Blant disse var det ti steder der mer enn halvparten av forekomstene av *gjerne* viste at intensjonen må ha vært å benytte ordet som demper, nemlig Bergen, Bømlo, Gjesdal, Hjelmeland, Hyllestad, Karmøy, Luster, Time, Voss og Øvre Sirdal. Innenfor det jeg oppfatter som det vestnorske kjerneområdet for bruk av *gjerne* som demper, fant jeg likevel ingen

demperbruk i Aurland, Eiken, Etne eller Lindås, men det totale antallet forekomster av lemma *gjærne* var svært beskjedent på disse stedene, så fraværet er neppe systematisk.

(30) er en replikk fra en bergenser som inneholder både et tilfelle av *kanskje* og et tilfelle av *gjærne* i betydningen 'kanskje', som i (28) fra Bømlo, men i motsetning til *kanskje* i (28) er *kanskje* i (30) ikke modaloperatoren, men et signal om at det ikke er opp til han selv å avgjøre hva samtalen (eller snarere intervjuet) skal dreie seg om. Jeg oppfatter *kanskje* i (30) som en ikke-sannhetsfunksjonell demper av samme slag som *gjærne* i den påfølgende innrømmelsessetningen.

- (30) Vi kan no kanskje snakke litt om strøket vi kommer ifra, selv om vi gjærne har snakket litt om det allerede.
(bergen__03gm)

Gjærne i (30) uttrykker ikke at denne bergenseren allerede velvilligst har uttalt seg om den bydelen hvor han vokste opp. *Gjærne* går på at han mener det må være en riktig vurdering at temaet lokalmiljø på bydelsplan i Bergen så vidt er berørt tidligere i samtalen. Bergenseren kunne like *gjærne* ha benyttet demperpartikkelen *vel* for å formidle det samme som *gjærne*: *selv om vi vel har snakket litt om det allerede*.

Språkbrukere som ikke tilhører et område hvor *gjærnelgjødna* brukes som epistemisk demperpartikkel, vil sant nok kunne erstatte *kanskje* fra (30) med *gjærne* i setningen *Vi kan nå gjærne snakke litt om strøket vi kommer fra*, men det som da skjer, er at *gjærne* blir et uttrykk for tillatelse til at samtalen dreies inn på et slikt spor, noe som formodentlig vil være i den andre partens interesse. *Kanskje* i (30) gir derimot inntrykk av at det er den som har ordet, informanten (bergen__03gm) selv, som tar initiativet til et temaskifte, dersom det altså er greit nok for den som gjennomfører intervjuet.

I (31), fra Karmøy, er poenget med demperrollen til *gjærne* (*gjena*) å forhindre at spesifisering (tjue centimeter) oppfattes rent bokstavelig, som en presis angivelse. Tilføyelsen *eller no sånt*, som opplagt modifierer kvantifisering av den vinterlige nedbøren, støtter denne oppfatningen.

- (31) Hvis det passerte gjena tjue centimeter med snø eller no sånt, ...
(karmoey__03gm)

Gjerne fungerer altså som omtrentlighetsmarkør i (31). Ordet ble uttalt som trykklett [jena]. Jeg tolker denne fonetiske behandlingen som et formelt tegn på grammatikalisering. Grammatikalisering medfører enkelte ganger en fonologisk reduksjon som følge av at man ikke lenger forbinder funksjonen til uttrykket med den opphavelige betydningen, som når sammenligningsuttrykket *lik som* grammatikaliseres og blir skrevet som ett ord, hvorpå konsonantgruppen *-ks-* lett forsvinner (*lissom*), sånn at et opprinnelig slektskap med predikatet *lik* ikke lenger er godt synlig.

Som siste eksempel på en spesifikt vestlandsk bruk av *gjernel/gjerna/gjedna* velger jeg (32). Her tolker jeg *gjerna* som sannhetsfunksjonell modaloperator av samme slag som *kanskje* i (28) ovenfor.

- (32) Men gjerna de tenke på sånn klatring innendørs.
(stavanger__01um)

Den unge mannen som sa dette, lot segmentet *gjerna-de* utgjøre en aksent-enhet (AE). Det var ingen pause overhodet mellom den betonte ordformen *gjerna* og det ubetonte pronomenet *de*, så jeg tolker *gjerna* her som et alternativ til *kanskje* slik ordet er brukt i *Kanskje de tenker på sånn klatring innendørs*, altså 'Det kan hende at det er det de har i tankene'. Det er ingen grunn til å tro at han som brukte (32), reparerte ved å foreta en endring i den syntaktiske planleggingsprosessen etter å ha produsert ordformen *gjerna*.

Som kjent innebærer *kanskje* i initial posisjon at produsenten har et valg mellom regulær bruk av invertert ordstilling (V2) eller en ordstilling med det grammatiske subjektet plassert umiddelbart etter *kanskje*. Det siste kan best forklares som resultatet av en grammatikalisering av (*det*) *kan skje at* S. Dette er neppe en konstruksjon som fullstendig utelukker en tolkning av *kanskje* som demper, men på den annen side brukes spisstilte forekomster av *kanskje* hyppig som epistemisk modaloperator som tar rekkevidde over innholdet av resten av setningen, som når man sier *Det er mulig at* S. For meg framstår dette som den mest naturlige forståelsen av konstruksjonen med *gjerna* i spisstilling i (32). Hvis det er en riktig analyse, representerer (32) et interessant eksempel på et diakront fenomen som er det stikk motsatte av grammatikalisering. Den ikke-sannhetsfunksjonelle demperen *gjerna* har vært utsatt for en semantisering som medfører at ordet får de samme strukturelle og semantiske egenskapene som den sannhetsfunksjonelle operatoren *kanskje*. I andre varieteter er ordet *kanskje* og det synonyme uttrykket *kan hende* enerådende i den syntaktiske posisjonen

som *gjerna* har i (32). Ingen andre ord tolererer brudd på V2-regelen på denne måten.

Bruken av *gjerna* i (32) innebærer ikke en reversering av den historiske prosessen i retning av en mer opprinnelig bruk av ordet, men et skritt i retning av at *gjerna* erstatter *kanskje* ikke bare som demperpartikkel, men også som sannhetsfunksjonell modaloperator. Hvor representativ konstruksjonen i (32) er, vet jeg ikke. Jan Ragnar Hagland, som har dialektbakgrunn fra Karmøy, forteller meg at konstruksjonen i (32) virker akseptabel nok på han, men at det er tenkbart at den bare er i bruk hos den yngre generasjon på Karmøy. Han slutter seg også til min analyse av *gjerna* i (32) som resultatet av en semantisering av en grammatikalisert utgave av dette adverbet, en reanalyse som gjør at *gjerna* dekker mer enn én av de funksjonene som man i norsk ellers forbinder med *kanskje*.

4 Diskusjon

Jeg mener det er riktig å kalle den habituelle eller iterative bruken av *gjerna* for et utslag av grammatikalisering av en betydning knyttet til uttrykk for noe som er foretrukket, eller som det blir gitt tillatelse til. At alle nordiske språk samt tysk viser den samme tvetydigheten mellom velviljetolkning og tendensstolking, kan tyde på at denne semantiske dobbeltheten oppsto i en tidlig periode. I denne artikkelen har jeg rettet søkelyset mot en diakron prosess som går et skritt videre i grammatikaliseringen av *gjerna*, en utvikling som i hovedsak ser ut til å ha gjort seg gjeldende i et vestnorsk dialektområde. Jeg nøler ikke med å kalle demperfunksjonen til *gjernel/gjedna* for et historisk sekundært fenomen. I tillegg til at den er ukjent i svensk (*gärna*) og i tysk (*gerne* eller *gern*), eksisterer den heller ikke i moderne islandsk eller færøysk. Þórhallur Eypórsson har fortalt meg at det islandske adverbet *gjarna* (eller *gjarnan*) kan benyttes for å uttrykke det habituelle, altså noe som har det med å inntreffe fra tid til annen med en rimelig grad av sannsynlighet, selvsagt i tillegg til betydningen ‘gladly’, ‘willingly’, ‘readily’. Med like stor sikkerhet fastslår han at dette islandske adverbet ikke kan brukes som demper av det slaget som er illustrert i (28)-(31). Forholdene er åpenbart de samme for færøysk. Den iterative bruksmåten er akseptabel, men adverbet har ikke inntatt rollen som demperpartikkel i disse to nordiske språkene. Denne begrensningen gjelder altså for tysk *gern(e)*, svensk *gärna*, islandsk *gjarna(n)*, færøysk *gjarna* og norsk *gjerna* i store deler av Norge. Noen lesere kan ha registrert at jeg til nå ikke har skrevet et ord om dansk *gerne*,

og kan ha funnet dette påfallende. *Den Danske Ordbog* (DDO) oppgir noen eksempler på bruk av *gerne* som tilsynelatende ligger semantisk svært nær den vestnorske usikkerhetsmarkeringen som er illustrert i (28)-(31). Her er to.

- (33) En brand ugen før i farlig nærhed af huset kan gerne have været påsat.
 (34) Det kan gerne være, at der er solskinsvejr, men de siger, at der bliver regn i morgen.

Den danske språkbrukeren uttaler seg her om hva vedkommende anser for å være en reell mulighet. I begge disse danske setningsstrukturene opptrer *gerne* sammen med *kan* i en kopulakonstruksjon. Kombinasjonen av *kan* og *gerne* mener jeg må være av avgjørende betydning. Modalverbet trekker tolkningen i retning av epistemisk usikkerhet, uavhengig av *gerne*, men det er likevel ikke tale om en epistemisk nøytralitet i den forstand at produsenten slett ikke har noen oppfatning om hvilket standpunkt i saken som er det rette. Den som uttaler (33), mener at brannen trolig var påsatt. Ved ytringen (34) får vi til og med en følelse av at produsenten ikke benekter at sola skinner i ytringsøyeblikket, men det vesentlige budskapet er at finværet neppe varer særlig lenge.⁸

Den danske bruken av *gerne* som eksemplene (33) og (34) illustrerer, er like gangbar i norsk. Det er et utvilsomt semantisk slektskap mellom norsk *kan gjerne* i (35) og i (36) nedenfor. I den grad man oppfatter *kan gjerne* annerledes i (35) enn i (36), skyldes dette semantikken i infinitivskomplementet til *kan gjerne* og det faktum at subjektet mangler referanse i (35), men refererer til en abstrakt entitet (noe som må gjøres) i (36a) og til den talende selv i (36b). Med andre ord, det er ikke semantisk koding, men pragmatiske slutninger som gjør at vi eventuelt forstår *kan gjerne* på én måte i (35) og på en annen måte i (36).

- (35) Det kan gjerne komme mer snø.
 (36) a Det kan gjerne vente til i morgen.
       b Jeg kan gjerne vente til i morgen.

Den syntaktiske utfyllingen til *kan gjerne* i (35)-(36) står for et alternativ som produsenten betrakter som minst like ventet eller naturlig som det motsatte, at det ikke kommer mer snø, og at det handles allerede i dag. I (35) sørger *gjerne* for at setningen kan forstås på to måter, avhengig av kontekst, enten som et uttrykk for at det slett ikke er usannsynlig at det kommer mer snø, eller som et uttrykk for at produsenten er positivt innstilt til mer snøfall. Interessant

nok er det et klart slektskap mellom sannsynlighetstolkningen av *gjerne* i kombinasjonen *kan gjerne* i (35) og den typisk vestnorske bruken av *gjerne* som ikke-sannhetsfunksjonell demper. Det modale *kan* styrer denne forståelsen av *gjerne* i (35), for dette modalverbet uttrykker oftest epistemisk modalitet når subjektet ikke er et refererende uttrykk. Med *kan* i (36) forholder det seg annerledes. *Det* i (35) er et formelt subjekt, mens *det* i (36a) refererer til noe som ennå ikke er utført. Dette åpner for en forståelse av både *kan* og *gjerne* i (36) som uttrykk for en velvillig innstilling til den situasjonen som infinitivskomplementene beskriver.

Sannsynlighetstolkningen av *kan gjerne* i (35) er gyldig i norske varieteter langt utafor det området hvor *gjerne* alene antyder usikkerhet. Mange vil nok likevel føle at *kan godt* er et vel så naturlig uttrykk som *kan gjerne* . Maj-Britt Mosegaard Hansen forteller meg at hun synes den danske kombinasjonen *kan gerne* har et litt gammelmodig preg, i motsetning til den alternative sekvensen *kan godt* . Hun bekrefter også at det ikke finnes noen mulighet for å benytte dansk *gerne* sånn som *gjerne* eller *gjedna* er brukt i (28)-(31). Det synes å være en kvalitativ forskjell mellom bruken av *gjernel gjedna* som demperpartikkel og de konvensjonene som styrer bruken av sekvensen *kan gjerne* , i norsk som i dansk.

I korpuset NoTa-Oslo forekommer det bare to tilfeller av sekvensen *kan gjerne* . (37) uttrykker produsentens vilje til å stille opp. Takket være adverbet *enda* viser *kan gjerne* i (38) at utsagnet skal forstås som en innrømmelse av at det beskrevne foreligger som en mulighet.

- (37) Jeg kan gjerne stille opp.
(NoTA-Oslo, 191)
- (38) En angriper kan gjerne bomme på tjue opplagte sjanser på en kamp og enda være helt.
(NoTa-Oslo, 104)

(37) uttrykker produsentens vilje til å stille opp. (38) uttrykker at det er mulig i en tenkt situasjon at en angriper tabber seg ut gang på gang i en fotballkamp og likevel beholder en opparbeidet heltestatus. Verbet *kan* har ulike begrepsmessige verdier i de to beleggene, noe som antyder at *gjerne* skal knyttes til produsentens vilje i (37), men til et mulig scenario i (38). *Kan gjerne* i (38) synes å være nærmere beslektet med bruken av *gjerne* som sannhetsfunksjonell modaloperator i ytringen (32) fra den unge mannen i Stavanger enn med den ikke-sannhetsfunksjonelle demperfunksjonen.

Bruken av *kan gjerne* i (38) minner mye om innrømmelsesbruken i det danske uttrykket *kan gerne* i (34). Men mens (37') uten modalverbet er et godt alternativ til (37), med samme innhold, kan ikke modalverbet tas vekk fra (38) uten at resultatet blir merkelig, i beste fall et pragmatisk sett urimelig uttrykk for hva som normalt skjer, som vist i (38').

(37') Jeg stiller gjerne opp.

(38') 'En angriper bommer gjerne på tjue opplagte sjanser på en kamp og er enda helt.

I (37)-(37') er den futuriske referansen såpass opplagt at produsentens vilje til innsats er tydelig nok kommunisert, også i (37'), som mangler et eksplisitt modalt uttrykk for en slik holdning. (38) uttrykker derimot en generell proposisjon om hva som potensielt gjelder for et fotballags angripere i sin alminnelighet. *Gjerne* er forenlig med en tendestolkning i (38), men med fraværet av *kan* i (38') forsvinner den sannsynlighetstolkningen som blir framtrædende i (38). (38') uttrykker tilsynelatende en konsessiv relasjon mellom to generelle utsagn, men i motsetning til (38) dreier det seg om indikativ modus i (38'). Dette åpner for en tendestolkning av *gjerne* i et utsagn om angrepsspillere generelt, men en slik forståelse av (38') er det vanskelig å forene med informasjonen om at angriperen likevel er helt.

Adverbet *gjernel/gjedna* i det vestnorske området viser en tvetydighet som minner om tvetydigheten i det modale hjelpeverbet *kan/kunne*. Derfor virker det rimelig at kombinasjonen av adverb og hjelpeverb i *kan gjernel/kunne gjerne* byr på den samme tvetydigheten: ønske, velvilje og tillatelse på den ene sida, epistemisk usikkerhet på den andre. Det spesielle med det bruksmønsteret som (28)-(31) illustrerer, er at *gjernel/gjedna* kan uttrykke epistemisk usikkerhet som alternativ til vilje og tillatelse selv når ordet ikke opptrer i kombinasjon med *kan/kunne*. Dessuten er det bare de dialektene hvor *gjernel/gjedna* kan erstatte *kanskje*, som tolererer kombinasjonen *kan gjerne* i nektende setninger. Setningsstrukturen i (39) er grammatisk velformet i disse dialektene, men ugrammatisk i andre varieteter. Den modale verbformen *kan* betyr 'er i stand til' her, og denne betydningen er fortsatt den mest tilgjengelige om *gjerne* *ikkje* ikke hadde vært med i setningen.

(39) %Dei kan gjerne ikkje gjera noko med det.

Til tross for visse komplikasjoner for analysen min som skyldes at modalverbet *kan/kunne* til en viss grad bestemmer hvordan vi forstår *gjerne* i sekvensen *kan*

gjærne kunne *gjærne* i bekreftende utsagnssetninger, holder jeg fast på at *gjærne* som demperpartikkel er et annet leksem enn det formelt identiske sannhetsfunksjonelle adverbet.

Jan Kristian Hognestad fra Egersund mener at uttalen *gjedna*, slik han husker den fra sin egen barndoms og ungdoms talemål, var begrenset til 'kanskje'-betydningen. Uttalen *gjærne* var ikke mye i bruk, så for å kommunisere en positiv innstilling til et saksforhold, brukte man helst alternative uttrykksmåter. Hognestad satte meg i forbindelse med sitt langt yngre bysbarn Erlend Astad Lorentzen, som interessant nok nevner for meg at han opererer med et systematisk leksikalsk skille mellom *gjedna* og *gjærne*. Han bruker *gjedna* bare for det som ellers ville hete *kanskje*, men *gjærne* vil han utelukkende kunne benytte som uttrykk for en velvillig innstilling, i den grad han finner det naturlig å benytte seg av den formen, som for eksempel i svaret *Ja, gjærne*. Min forståelse av den psykologiske mekanismen bak et slikt fordelingsmønster er at den lokale formen *gjedna* med fonologisk differensiering fra [ʌn] til [dn] blir enerådende for den bruken av adverbet som er mest typisk for uformell samtale. Det er der vi har behov for å benytte oss av dempere av typen *kanskje*, *liksom*, *på en måte* – og altså *gjedna*. Den riksgyldige bruken av adverbet som uttrykk for ønske eller velvilje og for det som typisk skjer, blir ivaretatt av skriftspråkets form *gjærne* eller blir formulert på en omskrivende måte. Etter mitt syn behandler Lorentzen intuitivt *gjærne* og demperpartikkelen *gjedna* som separate leksikalske enheter.

Det rimer bra at denne informanten fra Egersund også uten betenkningstid godtar den syntaktiske strukturen i en setning som (32) – *Men gjærna de tenke på sånn klatring innendørs* – med *gjærna* i spisstilling og ingen inversjon av subjekt og verb. Den informanten fra Stavanger som produserte (32), formidlet at han så det som en mulighet at de menneskene han refererte til, hadde innendørs klatring i tankene. Han lot med andre ord *gjærna* overta den sannhetsfunksjonelle modaloperatorfunksjonen til *kanskje*, ikke bare den ikke-sannhetsfunksjonelle demperfunksjonen som må være det historiske utgangspunktet for bruken av spisstilt *gjærna* i en setning uten V2.

Lorentzen innrømmer at han er litt vaklende i sitt syn på akseptabiliteten av *gjedna* som partikkel plassert i etterfeltet til en utsagnssetning eller spørresetning, men han betrakter (40a) som gangbar, som et mulig alternativ til den tilsvarende formen med etterstilt partikkel *kanskje* i (40b). En slik oppfatning av den etterstilte partikkelen *gjærne/gjedna* deles av flere av mine informanter fra Vest-Agder, Rogaland og Hordaland, men er tydeligvis ukjent i Namdalen, selv om setningsstrukturen *Det e gjærn itj så lett* skal kunne forekomme der.

- (40) a Det e'kje så lett, gjedna?
b Det e'kje så lett, kanskje?

Gisle Andersen fra Bergen ser en mulig forskjell i innlevelse mellom bergensk bruk av *gjorne* og av *kanskje*, uavhengig av syntaktisk plassering, ikke bare som etterhengt partikkel. *Det e'kje så lett, gjorne?* betrakter han som en 'alter'-orientert ytring, en språkhandling som takket være *gjorne* signaliserer en viss grad av empati med adressaten. *Kanskje i Det e'kje så lett, kanskje?* signaliserer mer en nøytral usikkerhet. Andersen oppfatter den bergenske bruken av (41a) som mer involvert og et klarere signal om at produsenten er tilbøyelig til å tro på proposisjonen i vertskapssetningen, enn hva (41b) med *kanskje* i midtfeltet gir oss grunn til å anta. Eksempelene er Andersens egne, overlatt til meg.

- (41) a Skottland blir gjerne uavhengig fra 2016.
b Skottland blir kanskje uavhengig fra 2016.

Igjen er det nærliggende å kople bruken av *gjorne* som demper til det likt lydende adverbet *gjorne* som uttrykker en positiv innstilling. Det er neppe det sannhetsfunksjonelle modaladverbet, men mest naturlig demperen som er brukt i (41a). Ifølge Andersen er den kalkulererte sjansen for at Skottland faktisk løsriver seg fra UK, presentert som mer sannsynlig ved bergensk bruk av (41a) enn ved bruk av (41b); jf. forskjellen mellom (41'a) og (41'b).

- (41') a ³Skottland blir gjerne uavhengig fra 2016, men det er ikke veldig sannsynlig.
b Skottland blir kanskje uavhengig fra 2016, men det er ikke veldig sannsynlig.

Eksempelene på bruk av vestlandsk *gjorne* som etterstilt partikkel i Nordisk Dialektkorpus opptrer ikke sjelden sammen med andre partikler som avslører produsentens positive syn på utsagnets sannhetsgehalt. Et typisk tilfelle er (42), med partikkelen *gjenne*, produsert av en eldre kvinne fra Hyllestad i Ytre Sogn:

- (42) Dei ha vel lagt på litt, gjenne.
(hyllestad__04gk)

Midtfeltspartikkelen *vel* i (42) viser at selv om produsenten ikke er helt sikker i sin sak, er hun tilbøyelig til å tro at utsagnet hennes er sant, en innstilling som harmonerer bra med *gjenne* i etterfeltet.

Funksjonsord uten konseptuelt innhold er synkategorematiske termer, i motsetning til predikater og argumenter. Deres relevans i en ytring må ses i sammenheng med bestemte innholdsord som de opptrer sammen med. *Gjerne* som uttrykk for hva man selv foretrekker, eller som uttrykk for at man imøtekommer adressatens ønske eller preferanse, er ikke et synkategorematisk uttrykk. Når en gitt ytring tolkes i en kontekst, utgjør viljeadverbet *gjerne* en komponent av et predikat og ordet kan, som nevnt tidligere, opptre alene som setningsfragment. Som elliptisk svar trenger ikke setningsfragmentet *Gjerne* støtte fra noe annet språklig element i samme ytring, for det uttrykker både bekreftelse av en proposisjon som samtalepartneren har ytret et ønske om å få bekreftet eller avkreftet, og i tillegg en positiv innstilling til den handlingen eller tilstanden som samtalepartneren har beskrevet. Den som stiller et spørsmål som blir besvart med *Gjerne*, vil bruke sin egen setningsstruktur som antesedent som viser hvilken proposisjon ytringen *Gjerne* kommuniserer, samtidig som det framgår utvetydig at talehandlingen går ut på å akseptere et tilbud eller en oppfordring. Fragmentet *Gjerne* krever at adressaten beriker denne ettordsytringen (jf. relevanssteoriens begrep "enrichment"; Sperber & Wilson 1986/1995) med begrepsstruktur som må hentes fra den umiddelbart foregående diskursen, i praksis samtalepartnerens siste replikk. I fragmentet *Gjerne det* må setningspronomenet *det* oppfattes som det direkte objektet til et transitivt predikat som ikke er uttrykt, men som adressaten identifiserer uten problem ved hjelp av en automatisk slutning. Referansen til det anaforiske pronomenet *det* avhenger av semantikken i den språkhandlingen som *Gjerne det* er en reaksjon på. Der finner vi altså antesedenten til anaforen *det* .

Gjerne som uttrykk for en type hendelse som har en tendens til å gjenta seg, er derimot et funksjonsord som ikke kan stå alene som setningsfragment. *Gjerne* som uttrykk for usikkerhet er et funksjonsord i enda mer utpreget grad. Jeg har valgt å gruppere preferansemarkøren og tendensmarkøren sammen i én leksikalsk enhet til tross for at det er stor sannsynlighet for at tendensmarkøren er resultatet av en grammatikaliseringsprosess. Denne beslutningen tar hensyn til at begge funksjonene ofte er til stede samtidig i en ytring og kan være vanskelige å holde fra hverandre, at *gjerne* i begge funksjoner påvirker sannhetsbetingelsene for den uttrykte proposisjonen, og at *gjerne* i begge funksjoner ivaretas av ett enkelt ord med samme etymologiske opphav som *gjerne* i samtlige nordiske språk og i tysk.

Jeg har rettett oppmerksomheten mot forholdet mellom ordet *gjerne* slik det brukes som demperpartikkel eller usikkerhetspartikkel overveiende i et vestlandsk dialektområde, og de øvrige funksjonene til dette ordet, altså bruksmåter

som norsktalende stort sett vedkjenner seg uansett dialektbakgrunn. Demperen *gjerne* signaliserer avsenderens mangel på garanti for at ytringens utsagn er sant, og uttrykket ser ut til å fungere på noenlunde samme vis som *kanskje* i andre deler av landet. Brukere av *gjerne* som demper er ikke helt samstemte i sin vurdering av hvor naturlig det er å plassere ordet i ekstraposisjon på tampen av ytringen, men det synes å være enighet om at etterstilt *gjernel/gjedna* fungerer bedre i ytringer som antyder at den talende inntar samtalepartnerens synsvinkel og empatiserer med vedkommende, enn i spørsmål av holdningsmessig helt nøytral karakter. Følgelig fungerer slike syntaktiske konstruksjoner gjennomgående bedre når vertskapssetningen er deklarativ enn når den er interrogativ.

Plassering i syntaktisk ekstraposisjon er det beste bevis på at det grammatikaliserste uttrykket *gjerne* som betegner epistemisk usikkerhet, har skilt lag leksikalsk sett både med preferanseadverbet *gjerne* og med *gjerne* som uttrykk for at det saksforholdet som beskrives, typisk skjer fra tid til annen. Det syntaktiske etterfeltet befolkes av en rekke norske partikler som forteller noe om avsenderens holdning til den proposisjonen som er uttrykt i vertskapssetningen, men som ikke selv bidrar med en sannhetsbetingelse til den. *Gjjerne* som etterstilt partikkel i den aktuelle vestnorske regionen er antagelig ikke noe unntak. I så fall står vi overfor noe som ligner et paradoks. Vi ser at jo tydeligere semantisk avstand det er mellom bruk av *gjerne* som uttrykk for en positiv innstilling og bruk av *gjerne* som demper, jo bedre grunnlag har vi for å slå fast at dette er en annen leksikalsk enhet enn viljeadverbet *gjerne* . Paradokset består i at det likevel ser ut til å være lettest å plassere *gjerne* i ekstraposisjon nettopp når man kan ane en innholdsmessig sammenheng mellom demperen og den semantiske varianten av modaladverbet som representerer en positiv innstilling. Plassering av *gjerne* i den etterstilte posisjonen som utelukker et sannhetsfunksjonelt innhold, ser ut til å bli oppfattet som mest naturlig når det er lett å tenke seg at partikkelen er der for å antyde produsentens tro på at den proposisjonen som vertskapssetningen uttrykker, er sann. Forbindelsen mellom demperen *gjerne* og det historiske opphavet er ikke fullstendig brutt selv om demperen bør regnes som egen leksikalsk enhet. Om det ikke nødvendigvis uttrykkes en positiv innstilling til det omtalte saksforholdet, kan *gjerne* med demperfunksjon gi inntrykk av at produsenten ønsker å formidle sin tro på at det er minst like sannsynlig at proposisjon er sann som at den er usann.

Kanskje kan brukes ved uttrykk for en slags konvensjonalisert ironi når produsenten anklager adressaten for å tro at den uttrykte proposisjonen er sann. *Gjerne* ville ha fungert svært dårlig i en slik sammenheng, nettopp fordi

produsenten ikke har et fnugg av tro på at proposisjonen er sann når *kanskje* blir brukt på denne måten. Ytringer av setninger som *Har jeg kanskje sagt at Jon ikke er kompetent?* og *Har jeg sagt at Jon ikke er kompetent, kanskje?* brukes for å gjøre det klart at tanken om at produsenten mener at Jon ikke er kompetent, må stå for adressatens egen regning. Her er det åpenbart ikke mulig å erstatte *kanskje* med *gjerne* i noen norsk dialekt: **Har jeg gjerne sagt at Jon ikke er kompetent?*, **Har jeg sagt at Jon ikke er kompetent, gjerne?*.

Øystein Vangsnes (Vangsnes i Vik kommune i Sogn) har konstruert dialogen mellom sogningene Arne og Bjarne i (43) for meg.

- (43) Arne: Eg skjønna'kje kefø han ikkje ha skrive ferdig dan rapporten.
 Bjarne₁: Da e gjedna ikkje so lett.
 Bjarne₂: Da e'kje so lett, gjedna?
 Bjarne₃: Da e'kje so lett, kanskje.

Bjarne tar karen i forsvar og plasserer *gjedna* i etterfeltet i alternativet Bjarne₂, med stigende terminal tonegang gjennom partikkelen for å markere at det ønskes en reaksjon fra Arne på at Bjarne ikke uten videre støtter Arnes kritikk. At det er *gjedna* , og ikke *kanskje* som avslutter Bjarne₂, kan bidra til å skape et inntrykk av at Bjarne bevisst empatiserer med den stakkaren som skal utforme rapporten. Dette gjelder òg for den setningsinterne forekomsten av *gjedna* i Bjarne₁, men i Bjarne₁ utføres det en mer innadventd talehandling. Det avkreves ikke noen verbal reaksjon fra Arne. I Bjarne₃ er *kanskje* i ekstraposisjon som i Bjarne₂, men det leksikalske valget av *kanskje* istedenfor *gjedna* og en lav grunntone på partikkelen gir Bjarne₃ det samme preget av å uttrykke en forsiktig konklusjon som når *gjedna* står i midtfeltet i Bjarne₁.

Vangsnes hevder han ikke har noe problem med å plassere *gjedna* i ekstraposisjon etter en spørresetning, som i (44a), men han vurderer (44b) som svært lite brukbar.

- (44) a Kom han fø tidle, gjedna?
 b ?Kom han gjedna fø tidle?

Enkelte partikler kan benyttes for å modifisere enten et spørsmål eller et utsagn når setningstypen er deklarativ. *Vel* er en slik partikkel, men spørsmålstolkningen blir den mest aktuelle når *vel* er satt i ekstraposisjon. Den interrogative setningstypen i (44) koder informasjon om at talehandlingen er et spørsmål, men ettersom den syntaktiske plasseringen av *gjedna* i (44a) harmonerer bedre

med talehandlingen spørsmål enn plasseringen av *gjedna* i (44b), er det ikke usannsynlig at konstruksjonen i (44a) blir å foretrekke (se Fretheim 2014b om forskjeller mellom partikler i midtfeltet og partikler i etterfeltet/ekstraposisjon). Fordi *gjerne* ofte blir brukt som uttrykk for at det omtalte har det med å inntruffe fra tid til annen, har jeg framstilt tendensbetydningen som det mest direkte historiske utgangspunktet for utviklingen av den ikke-sannhetsfunksjonelle demperen *gjernel/gjedna* i en del av Norge. Det er opplagt nok en forbindelse mellom hva man betrakter som en ønskverdig situasjon, og adferd som sannsynliggjør oppnåelse av en slik situasjon, så relasjonen mellom *gjerne* som uttrykk for vilje og *gjerne* som uttrykk for det som mest typisk skjer gjentatte ganger, er også rimelig klar. Den iterative bruken av *gjerne* påvirker sannhetsbetingelsene for den uttrykte proposisjonen, i motsetning til demperen. Likevel representerer den et grammatikalisert stadium i den diakrone utviklingen av de kommunikative funksjonene til dette ordet. Ut-sagnet (45) kan bety at Berit foretrekker å spise omkring klokka åtte ved en bestemt anledning, men det kan også bety at Berit pleier å spise på den tida (antagelig fordi hun foretrekker det av en eller annen grunn).

(45) Berit spiser gjerne ved åttetida.

Ved den første tolkningen er det en singulær proposisjon som formidles, og at hun foretrekker å spise (middag) ved åttetida (om kvelden) en bestemt dag, inngår i det proposisjonelle innholdet. Ved den habituelle tolkningen er det en generell proposisjon som formidles, men grunnen til at det er da hun pleier å spise, kan være at hun er forhindret fra å innta middagsmåltidet tidligere på dagen, det trenger ikke å være at dette tidspunktet vil være hennes preferanse uansett. (46) er òg en setningsform som kan benyttes for å uttrykke enten en singulær eller en generell proposisjon.

(46) Berit spiser ved åttetida.

De to setningene, med eller uten *gjerne*, uttrykker selvsagt ikke samme proposisjon når det er snakk om dagens middagsmåltid, men hvis produsentens intensjon er å si noe som skal ha allmenn gyldighet, er det vel like opplagt at sannhetsbetingelsene ikke er de samme for (45) som for (46). Er det da forsvarelig å holde fast på at både (45) og (46) uttrykker en generell proposisjon? (46) lar oss få vite når Berit spiser sine middager (gitt at begge parter i samtalen

har en gjensidig forståelse av at det er middagsmåltidene det refereres til; visse sannhetsbetingelser for ytringens eksplikatur tas ut av lufta og bidrar til pragmatisk “enrichment”, de oppstår ikke på grunn av den språklige formen). Adressaten kan nok ha tanker om at det må finnes unntak fra regelen om at middagsmåltidet helt regelmessig inntas ved åttetida, men produsenten har ikke sagt noe som tyder på at det er meningen at adressaten skal trekke en slik slutning. Derfor vil det også være galt å hevde at tanken aktiveres som implikatur for adressaten. På grunn av *gjerne* i (45) må adressaten trekke presemantiske slutninger om hvilken av de to semantiske variantene av det sannhetsfunksjonelle adverbet tolkningen av ytringen skal baseres på. Hvis den kontekstuelle mest relevante tolkningen innebærer at *gjerne* oppfattes som tendensmarkør, går ytringens eksplikatur ut på at Berit vanligvis spiser middag på den tida, en annen proposisjon enn eksplikaturen til en ytring av (46).

Den semantiske forskjellen mellom (45) og (46) betyr ikke at (45) formidler en usikkerhet hos produsenten som er fraværende i (46). Det er bare det andre leksemet, demperen *gjerne/gjedna* , som kommuniserer at produsenten mangler sikker kunnskap. Jeg forestiller meg at det kunne postuleres en tendensoperator i en formalisert analyse av semantikken til (45) og andre setninger hvor *gjerne* opptrer som tendensmarkør. Å gå videre langs det sporet ville føre meg ut av rammen for dette prosjektet. Christoph Unger har foreslått for meg at man muligens istedenfor å foreslå en tendensoperator kunne si at utsagnet har det som Kissine (2008) har kalt en “T-commitment”-verdi. Produsenten gir seg da ikke ut for å være en fullt ut pålitelig kilde til informasjon om det som utsagnet handler om, og kan derfor ikke gi noen garanti for at den uttrykte proposisjonen er sann. Jeg tror ikke dette er veien å gå. Man gjør ikke bruk av *gjerne* som tendensmarkør for å markere en redusert grad av sikkerhet. Man uttaler seg om et typisk adferdsmønster eller en foreteelse som har gjentatt seg i fortid, og som man har grunn til å forvente vil gjenta seg i framtid. Det er bare i forbindelse med den epistemiske demperpartikkelen at det blir aktuelt å bringe manglende epistemisk sikkerhet inn i en diskusjon om den leksikalske semantikken til ordet. Men jeg innrømmer at det finnes grensetilfeller. Dette viser den norske oversettelsen i (27), eller et forenkla alternativ som *Det var sikkert hundre personer der, gjerne enda fler* , hvor meningen ikke blir endret vesentlig om *gjerne* var blitt byttet ut med *kanskje* .

At demperpartikkelen *gjerne* til en viss grad assosieres med en positiv tro på den uttrykte proposisjonen, må skyldes to ting, sameksistensen med det sannhetsfunksjonelle ordet *gjerne* og den historiske arven fra den mest opp-

rinnelige bruken av dette ordet. At den fonologiske formen er den samme, bidrar nok til å opprettholde de mentale forbindelseslinjene mellom bruksmåtene, mens utviklingen av et lydlig (og ortografisk) skille mellom det sannhetsfunksjonelle ordet og demperen hos enkelte individer – *gjerne* vs. *gjedna* – sannsynligvis bidrar til å holde dem fra hverandre i konkret språkbruk og språkforståelse.⁹

Noter

1. I store deler av Norge har adjektivet *grådig* gjennomgått en grammatikaliseringsprosess som har gitt et gradsadverb som resultat, ofte brukt for å forsterke et adjektivisk uttrykk for en positiv egenskap, men også brukbart foran adjektiver med negative konnotasjoner, som i *grådig stusslig*. Dette adjektivet er avledet av det norrøne nomenet *gráðr* med betydningen ‘begjær’ eller ‘sult’ (jf. engelsk *greed*). Søk på lemma *grådig* i Nordisk Dialektkorpus fra Tekstlaboratoriet, Universitetet i Oslo, gir 41 treff, men med unntak av én eneste forekomst er det *grådig* som gradsadverb som tas i bruk, ikke *grådig* som adjektiv. Den eneste adjektivbruken forekommer i følgende replikk fra en kvinne fra Jølster: *Trur ikkje det at dei so e bønde e so grådig på disse kjeledyra* (joelster__02uk). For en person fra et urbant miljø på Østlandet vil bruken av *grådig* i denne illustrasjonen kunne framstå som en “falsk venn”. Søk på *grådig* i NoTA-korpuset, som består av dialoger mellom Osloboere (totalt 166 informanter), gir null treff, ingen forekomst med adjektivfunksjon og ingen forekomst som forsterkende gradsadverb. *Grådig* brukt som gradsadverb forekommer meg å ikke være noe utpreget urbant fenomen.
2. *Gra* som norsk adjektiv har betydningen ‘brunstig’, ‘paringslysten’. *Gra-* er også kjent fra sammensetninger som *grabukk*, *grabest* osv., som betegnelse på et ukastrert, brunstig hanndyr.
3. *-gjer* i nomenet *begjær* og *gjer-* i adverbet *gjerne* er kognate røtter.
4. Tradisjonelt eksisterer ikke adjektivet *gjerrig* i trøndersk mål. Dette begrepet uttrykkes ved hjelp av adjektivet *grådig* – ingen tilfeldighet i et historisk perspektiv.
5. JKS1 betyr at den tyskspråklige forfatteren har initialene JKS, og at korpuset inneholder flere verk av samme forfatter, mens JKS1TN viser at det norske utsnittet er en oversettelse av det tyske. Pila som peker mot høyre, markerer også at det som følger, er en oversettelse.
6. Jeg har valgt å bruke en justert ortografi som tar hensyn til spesifikke dialektpreg, men som ikke lar skriftbildet avvike fra godkjent norsk ortografi der hvor uttalen gir seg selv. Dette samsvarer ikke fullt og helt med de konvensjonene som preger det fonetikk-nære skriftbildet i Nordisk Dialektkorpus.
7. Sekvensen *ikke gjerne* er òg en sjeldenhet, over hele landet. I den grad man finner den belagt (den finnes ikke i Nordisk Dialektkorpus eller i NoTA-korpuset), vil betydningen være ‘med ulyst’. Dette blir nok oftere uttrykt ved hjelp av adverbet *nødig*, hvor negasjonen er inkorporert i leksemet (Fretheim 1971). *Nødig* brukes bare i betydningen ‘ugjerne’, som negativt motstykke til ønskebetydningen av *gjerne*, og det er vanskelig å tenke seg det med 2. persons subjekt. Det finnes ikke **Du kan nødig gjøre det* som

kontrært motstykke til *Du kan gjerne gjøre det*. Aijmer & Altenberg (2013: 249) gir flere eksempler på den svenske sekvensen *inte gärna* fra The English-Swedish Parallel Corpus. Eksemplet *Han kan ju inte gärna bo här och arbeta i London* (PDJ1T) er den svenske oversettelsen av den engelske originalen *He can hardly live here and work in London* (PDJ1). Her vil en norsk oversettelse av svensk *inte gärna* bli best ivarettatt av *neppe*, et adverb som understreker det usannsynlige ved den situasjonen som beskrives, og som tilsvarende det engelske adverbet *hardly*.

8. Om norsk *gjerne* utelates slik at uttrykket for den epistemiske usikkerheten bare ivaretas av modalverbet *kan*, blir graden av usikkerhet gjerne presentert som sterkere enn når kollokasjonen *kan gjerne* er tatt i bruk. *Gjerne* bidrar her til å forsterke den uttrykte graden av sannsynlighet. Jeg ser dette i sammenheng med at *gjerne* som modaladverb forbindes med en positiv innstilling fra produsentens side. Det kan enten dreie seg om et positivt syn på det omtalte saksforholdet eller en positiv tro på at den uttrykte proposisjonen er sann. *Godt* i uttrykket *kan godt* har en tilsvarende pragmatisk effekt. Jf. det faktum at *Det er godt mulig* formidler en svakere grad av forbehold eller tvil enn *Det er mulig*.
9. Jeg vil rette en takk til de to anonyme konsulentene til NLT for nyttige og oppmuntrende kommentarer. Takk også til Karin Aijmer, Wim van Dommelen, Jacques Koreman, Lars Arvidsson, Øystein Vangnes, Maj-Britt Mosegaard Hansen, Þórhallur Eypórrson, Jan Ragnar Hagland, Jan Kristian Hognestad, Erlend Astad Lorentzen, Gisle Andersen, Øivin Andersen, Benedicte Irgens, Torggrim Solstad, Anna Sara Romøren, Terje Lohndal, Leiv Egil Breivik, Synnøve Matre, Anneliese Pitz, Dagmar Haumann, Andreas Jucker, Richard Waltereit, Regine Eckardt, Christoph Unger, Herbert Krämer, Janne Bondi Johannessen, Mariann Buarøy.

Litteraturliste

- Aijmer, Karin & Bengt Altenberg 2013: Swedish *gärna* and German *gern(e)* and their English Correspondences: A Contrastive Study at the Crossroads of Modality and Illocutionary Force. *Languages in Contrast* 13 (2), 239–259.
- Blakemore, Diane 1987: *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Buarøy, Mariann 2012: The Norwegian Adverb *gjerne* and its English Correspondences. A Contrastive Study Based on the English-Norwegian Parallel Corpus. Masteroppgave, ILOS, Universitetet i Oslo.
- Carston, Robyn 2002: *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Carston, Robyn 2014: Pragmatics, Polysemy and the Lexicon. Plenumsforedrag på 6th International Conference on Intercultural Pragmatics and Communication. University of Malta, Valletta Campus, 30. mai–1. juni, 2014.

- Carston, Robyn & Alison Hall 2012: Implicature and explicature. Schmid, Hans-Jörg (red.): *Cognitive Pragmatics*. Berlin: De Gruyter, 47–84.
- Dommelen, Wim A. van & Thorstein Fretheim 2013: Intonational Cues to the Identification of Propositional Form and Speech-Act Type in Norwegian. Asu, Eva Liina & Pärtel Lippus (red.): *Nordic Prosody: Proceedings of the XIth Conference, Tartu 2012*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition, 401–410.
- Eckardt, Regine 2006: *Meaning Change in Grammaticalization: An Enquiry into Semantic Reanalysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Escandell-Vidal, Victoria, Manuel Leonetti & Aoife Ahern (red.) 2011: *Procedural Meaning: Problems and Perspectives*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing.
- Falkum, Ingrid Lossius 2007: Generativity, Relevance and the Problem of Polysemy. *UCL Working Papers in Linguistics 2007* (19), 205–234.
- Falkum, Ingrid Lossius 2009: A Pragmatic Solution to the Polysemy Paradox. *UCL Working Papers in Linguistics 2009* (21), 27–54.
- Falkum, Ingrid Lossius 2011: *The Semantics and Pragmatics of Polysemy: A Relevance-Theoretic Account*. PhD-avhandling, University College London.
- Fretheim, Thorstein 1971: “Nødig” and “gjerne”, Two Norwegian Sentence Adverbs. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* Vol XXV, 21–33.
- Fretheim, Thorstein 1981: “Ego”-dempere og “Alter”-dempere. *Maal og Minne*, 86–100.
- Fretheim, Thorstein 1982: Norwegian Intonation Patterns in Discourse Perspective: Is there a ‘Neutral’ Intonation? Fretheim, Thorstein & Lars Hellan (red.): *Papers from the Sixth Scandinavian Conference of Linguistics*. Trondheim: Tapir, 193–204.
- Fretheim, Thorstein 1992: Themehood, Rhemehood and Norwegian Focus Structure. *Folia Linguistica*, XXVI/1-2, 111–150.
- Fretheim, Thorstein 1999: “Det er bare det at ...”. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 17, 155–170.
- Fretheim, Thorstein 2001: In Defence of Monosemy. Németh, T. Enik & Károly Bibok (red.): *Pragmatics and the Flexibility of Word Meaning*. Amsterdam: Elsevier, 79–115.
- Fretheim, Thorstein 2002: Intonation as a Constraint on Inferential Processing. *Speech Prosody 2002*, 59–64. ISCA Archive, Aix-en-Provence. <http://www.isca-speech.org/archive>
- Fretheim, Thorstein 2013: Norwegian Accent Shift Triggered by the Negation Marker *ikke*: Is a Unitary Semantic Account Possible? Harris, Stephen J.,

- Michael Moynihan & Sherrill Harbison (red.): *Vox Germanica: Essays in Germanic Languages and Literature in Honor of James E. Cathey*. Tempe, Arizona: Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies, 23–48.
- Fretheim, Thorstein 2014a: A Pragmatic Analysis of the Norwegian Phrasal Connective *for det* Compared to its Near Synonym *likevel* ('nevertheless').
- Helland, Hans Petter & Christine Meklenborg Salvesen (red.): *Affaire(s) de Grammaire: Mélanges Offerts à Marianne Hobæk Haff à l'Occasion de ses Soixante-cinq Ans*. Oslo: Novus Press, 235–256.
- Fretheim, Thorstein 2014b: Et relevansteoretisk blikk på likheter og forskjeller mellom partiklene *da* og *altså*. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 32(2), 197–256.
- Fretheim, Thorstein 2014c: Response Words are Anaphors. Burrige, Kate & Réka Benczes (red.): *Wrestling with Words and Meanings: Essays in Honour of Keith Allan*. Melbourne: Monash University Publishing, 198–218.
- Fretheim, Thorstein & Wim A. van Dommelen 2012: A Pragmatic Perspective on the Phonological Values of Utterance-final Boundary Tones in East Norwegian. *The Linguistic Review* 29(4), 663–677.
- Grice, H. Paul 1989: *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Hopper, Paul J. & Elizabeth C. Traugott 2003: *Grammaticalization*. 2. utgave. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kissine, Mikhail 2008: Assertoric Commitments. *Belgian Journal of Linguistics* 22, 155–178.
- Nilsen, Randi Alice 1992: Intonasjon i interaksjon: Sentrale spørsmål i norsk intonologi. Doktoravhandling, Universitetet i Trondheim.
- Rissanen, Matti 1999: On the Adverbialization of RATHER: Surfing for Historical Data. Hasselgård, Hilde & Signe Oksefjell (red.): *Out of Corpora: Studies in Honour of Stig Johansson.*, Amsterdam: Rodopi, 49–59.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson 1986/1995: *Relevance: Communication and Cognition*. 2. utgave 1995 med en Postface. Oxford: Blackwell.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber 1993: Linguistic Form and Relevance. *Lingua* 90, 1–25.

Summary

The Norwegian adverb *gjerne* is a polysemous lexical item. One meaning consists in the expression of a favorable attitude to the state of affairs represented, a situation which may benefit the speaker, the hearer, or a 3rd person subject referent. The other meaning is of a procedural kind, as it is an instruction to the hearer to construe the proposition expressed as general rather than singular,

the utterance being about what is normal or typical, what tends to happen. This latter meaning is argued to be derived from what is here termed the preference meaning through a process of grammaticalization, a consequence of which is that *gjerne* has come to be used as a tendency marker even in descriptions of untoward situations. The postulated polysemy relation is found to characterize all cognates of *gjerne* in the Germanic languages. In some predominantly West Norwegian spoken varieties, the grammaticalization process has gone even further, resulting in the development of a non-truth-conditional use of *gjerne* (*gjerna, gjedna*) as an epistemic downtoner and the emergence of a distinct lexical item.

Thorstein Fretheim
ISL, NTNU
7491 Trondheim
thorstein.fretheim@ntnu.no